Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

1991 йил 29 август
ПАЙШАНБА
№ 167 (5.210).
БАҲОСИ 8 ТИЙИН

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Қўмитасининг рўзномаси

1974 йил 1 январдан чиқа бошлаган ◆ Ҳафтада беш марта чоп этилади

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети билан Марказий назорат комиссиясининг қўшма пленуми тўғрисида

АХБОРОТ

28 август куни Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети билан Марказий назорат комиссиясининг қўшма пленуми бўлди. Пленум «1991 йил 19-21 август кунлари мамлакатда содир бўлган фожиали воқеалар ва республика партия ташкилотларининг вазифалари тўғрисида»ги масалани кўриб чиқди. Пленумда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби, Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов маъруза қилди.

Маъруза юзасидан бўлган музокараларда: Қорақалпоғистон республика партия комитетининг биринчи котиби Д. Н. Шамшетов, Ўзбекистон Компартияси Марказий назорат комиссиясининг раиси С. Мамарасулов, Тошкент вилоят партия комитетининг биринчи котиби С. Д. Сайдалиев, шахсий пенсионер, республика Уруш ва меҳнат фахрийлари Кенгашининг аъзоси П. Қаюмов, Самарқанд вилояти Жомбой районидаги «Жомбой» совхозининг бригадири Қ. Исоқова, Бухоро вилоят партия комитетининг иккинчи котиби Ю. М. Сажнев, Андижон вилоят партия комитетининг биринчи котиби Қ. Ҳ. Холмирзаев, Ўзбекистон ССР Президентининг миллатлараро муносабатлар масалалари бўйича маслаҳатчиси Ш. С. Зиёмов, давлат-кооператив мева-сабзавот ва узумчилик концерни — «Узплодоовошчвинпром» бошқарувининг раиси А. Ҳ. Тошканбоев, Ўзбекистон ССР ташқи ишлар вазири С. О. Азимов, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси тарих, тилшунослик ва адабиётшунослик бўлимининг академик-котиби А. Д. Асқаров сўзга чиқдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети билан Марказий назорат комиссиясининг қўшма пленуми қабул этган қарорда ва пленум қатнашчиларининг баёнотида 1991 йил 19-21 августдаги фожиали воқеалар, давлат тўнтариши, фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталган комитетнинг ғайриконституциявий хатти-ҳаракатлари мамлакатни фалокат ёқасига келтириб қўйганлиги таъкидланди. Исён барбод бўлганлиги СССРдаги ижтимоий-сиёсий вазиятни тубдан ўзгартирди, Иттифоқ давлат тузилмалари, республикалар, жамоат ташкилотлари, барча фуқаролар учун жуда жиддий оқибатларга сабаб бўлди, бир ҳовуч авантюрачиларни қўллаб-қувватлаган КПСС Марказий Комитети раҳбарияти ортодаксал қисми, Марказий Комитет Сиёсий бюроси ва Котибияти баъзи аъзоларининг қўрқоқ ва тутуруқсиз позицияси, партия сиёсий обрў-эътиборини ўнглаб бўлмайдиган даражада тушириб юборди ва партия ташкилотларининг, барча софдил коммунистларнинг тақдирини зарба остига қўйди.

Пленум республика ва Ўзбекистон Компартияси раҳбариятининг Ўзбекистон Компартияси Бюроси билан Марказий назорат комиссияси раёсатининг баёнотида, Ўзбекистон ССР Президентининг ғайриконституциявий ФҲДКнинг кўрсатмалари ва қарорларини эътироф этмаслик тўғрисидаги Фармонида, республика Олий Кенгаши Раёсатининг, Вазирлар Маҳкамасининг Қорақалпоғистон, вилоятлар ва Тошкент шаҳри раҳбарлари иштирокидаги баёнотида эълон қилинган позицияси ва амалий ҳаракатларини қўллаб-қувватлади. Пленум мазкур позицияни аҳоли аксар кўпчилигининг туб манфаатларига ва орзу-умидларига мос бўлиб тушадиган, Ўзбекистон мустақиллиги, конституциявий тузумга садоқат принципларига асосланган позиция, деб баҳолади. XXII съезднинг республика суверенитетини, унинг Компартияси мустақиллигини таъминлашга қаратилган ҳамда ўз Ҳаракат дастури ва Уставида мустаҳкамланган йўли туфайли принципиал сиёсий йўл тутиш, ҳар қандай буйруқбозликдан ва ташқаридан аралашувдан қатъиян воз кечиш мумкин бўлди. Кейинги вақтларда республикада турмушнинг барча соҳаларида чуқур ўзгартишлар йўлида амалий қадамлар қўйилмоқда, бош мақсадларни амалга ошириш — иқтисодийислоҳотлар даврида аҳолини ижтимоий ҳимоялаш, халқ фаровонлиги ҳақида, маданият ва маънавийликни тиклаш тўғрисида ғамхўрлик қилиш бошланди.

Пленум мураккаб вазиятда турли иғвогарликларга учмай, сабр-тоқат, донолик ва осойишталикни намоён этган Ўзбекистоннинг барча коммунистларига, меҳнаткашларига, аҳолисига миннатдорчилик ва ташаккур изҳор этди.

Ўзбекистон Компартияси, унинг раҳбар органларининг КПСС Марказий Комитети, Марказий Комитетнинг Сиёсий бюроси ва Котибияти собиқ раҳбарлари, ортодоксал фикрловчи ва уларнинг йўлини қўллаб-қувватловчи ақидапарастлар қилган барча ёвузликлар, сохтакорликлар ва жиноятларга мутлақо алоқаси йўқлиги билдирилди. Республика Компартиясининг КПСС Марказий Комитети билан ҳар қандай алоқаларини тўхтатиш, КПССнинг барча тузилмаларидан чиқиш, унинг марказий органлардаги ўз вакилларини чақириб олиш зарур. Ўзбекистон Компартияси тўла-тўкис мустақил сиёсий ташкилот бўлиб қолиши керак, ҳозирги шароитда у ўз аъзоларининг тақдири, республиканинг ва халқнинг келажаги учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодирдир.

Мустақил сиёсий ташкилот бўлмиш республика Компартиясининг бундан буёнги фаолияти билан боғлиқ бўлган масалаларнинг бутун мажмуини кўриб чиқиш мақсадида пленум шу йил 14 сентябрь куни Ўзбекистон Компартиясининг фавқулодда XXIII съездини чақиришга қарор қилди.

Съездга вакиллик меъёри (900 партия аъзосидан бир делегат) белгиланди ва делегатларни сайлаш тартиби ишлаб чиқилди. Фавқулодда XXIII съездни тайёрлаш учун Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг ваколатли комиссияси тузилди.

Пленум Қорақалпоғистон республика партия комитетига, вилоят, шаҳар ва район партия комитетларига, бошланғич партия ташкилотларига ишлаб чиқилган қарорларни барча коммунистларга етказишни, Ўзбекистон Компартиясининг фавқулодда XXIII съездига тайёргарлик кўриш юзасидан ташкилотчилик ва сиёсий ишни авж олдиришни топширди.

Республика коммунистлари жамоа ақл-идроки асосидагина, биргалашиб тўғри сиёсий йўлни ишлаб чиқа олишлари қайд этилди. Ҳозир улар саросимага тушмасликлари ва иғвогарликларга учмасликлари, партиямизни демократия негизида чуқур ислоҳ этиш учун ҳамма ишларни қилишлари керак.

Пленум республиканинг барча меҳнаткашларига ва аҳолисига мурожаат этиб, Ўзбекистон Компартиясини қўллаб-қувватлашга чақирди. Янги сифатга эга бўлиб қолган Ўзбекистон Компартияси кенг оммага таяниб, бундан буён ҳам инсон ҳуқуқларига риоя этиш, ижтимоий адолат йўлини изчиллик билан оғишмай ўтказаверишга, Ўзбекистонда истиқомат қилувчи барча миллат ва элатлар учун муносиб турмуш шароитларини яратишга, миллатлараро иноқлик, ахлоқийлик ва инсонпарварлик қоидалари асосида уларни маънавий жиҳатдан янгилашга қодирдир.

Шу билан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети билан Марказий назорат комиссиясининг қўшма пленуми ўз ишини тамомлади.

МАМЛАКАТДА 19—21 АВГУСТ КУНЛАРИ СОДИР БЎЛГАН ФОЖИАЛИ ВОҚЕАЛАР ВА РЕСПУБЛИКА ПАРТИЯ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

И. А. КАРИМОВ маърузаси

Ўртоқлар!

Шу кунларда мамлакатимизда содир бўлган ва содир бўлаётган воқеаларни мушкул воқеалар деб аташ учун барча асослар бор. Мазкур воқеалар мамлакатдаги барча тузилмалар учун жуда жиддий оқибатларни келтириб чиқарди. Фавқулодда ҳолат давлат комитети, СССРдаги олий даражадаги амалдорларнинг бир гуруҳи томонидан 19—21 август кунлари амалга оширилган жинояткорона давлат тўнтаришининг барбод бўлиши мамлакатдаги барча ижтимоий-сиёсий кучлар нисбатининг зудлик билан ўзгаришига олиб келди.

Қандай воқеалар содир бўлгани ва содир бўлаётгани ҳақида ахборот жуда кўп. Уларни такрорлаб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак, деб ўйлайман. Сиз буни оммавий ахборот воситаларининг расмий хабарларидан яхши биласиз. Мамлакатда содир бўлаётган воқеалар Ўзбекистонга, унинг тақдирига, ўлкамиз халқининг тақдирига бевосита дахлдор десам, сиз менинг бу фикримга қўшиласиз, деб ўйлайман.

Шуларнинг ҳаммаси ва доимо ўзгариб турган вазият бизни ушбу пленумни чақиришга ва сиз билан фавқулодда муҳим масала хусусида маслаҳатлашиб олишга даъват этди. Бу Ўзбекистон Компартиясининг тақдирига бевосита дахлдор масаладир. Қарор қабул қилишдан аввал, халқ мақолида айтилганидек, етти ўлчаб бир кесишимиз керак бўлади.

Мамлакат учун таҳликали шу кунларда Марказий Комитет Бюроси, ҳукумат, Олий Кенгаш ва республика Президенти сифатида мен воқеалардан ҳамиша бохабар бўлиб турдик, ўз ишимизни бир соатга ҳам тўхтатганимиз йўқ. Биринчи кундан, воқеалар бошланган дақиқаларданоқ, биз партия комитетлари ва ташкилотларини, маҳаллий Советларни сабр-бардошли ва вазмин бўлишга, барқарор ижтимоий сиёсий вазиятни сақлаб қолиш учун ўз нуфузларидан фойдаланишга ва ўз таъсирларини ўтказишга, республика ҳудудида фавқулодда ҳолатнинг жорий этилишига йўл қўймасликка, КПСС Марказий Комитети Котибияти номидан Конституцияга зид давлат тўнтаришини қўллаб-қувватлаш тўғрисидаги иғвогарона чақириқларга учмасликка даъват этдик.

Фаоллар билан учрашувларда республика Давлат мустақиллиги тўғрисидаги декларация қоидаларига, конституцион тузум қоидаларига қатъий риоя этиш тўғрисида жамоа бўлиб ишлаб чиқилган йўлни изчил ва қатъият билан ўтказдик. Республика Президенти, Марказий Комитет биринчи котибининг халққа қилган Мурожаатномасида айтилганидек, марказдан қандай кўрсатмалар келишига, қандай ваъдалар берилишига, қандай чақириқлар янграшига қарамай, ҳар қандай шароитда ҳам биз ўз қадр-қимматимиз ва виждонимизни йўқотмадик, ўз сиёсий йўлимизни ўзгартирмадик. Бизнинг фикримизча, аксарият аҳолининг эҳтиёжлари ва умидларига ҳамоҳанг бўлган қарорларни ўзимиз мустақил қабул қилдик. Барқарорлик, тартиб-интизом, фуқароларнинг тинчлиги ва миллий тотувликни сақлаб қолишга ёрдам бердик, буларсиз республиканинг ҳозирги куни ва келажагини тасаввур қилиб бўлмайди.

Турли ижтимоий ва сиёсий гуруҳлар ўртасидаги ихтилофларни тинч даврда ҳал этиш учун куч ишлатиш, аввало, ҳарбий куч ишлатишга қатъиян қаршилигимизни билдирдик. Ўзига фавқулодда ҳолат комитети деб ном қўйиб олган машъум комитетнинг Конституцияга зид ва ғайриқонуний фармонлари ҳамда қарорлари Ўзбекистон ҳудудида Президент Фармони билан ҳақиқий эмас, деб эълон қилинди.

Бизнинг позициямиз ҳалол ва очиқ-ойдин бўлди. Биз ҳеч нарсани халқдан яширганимиз йўқ. Халқимиз шармандаларча сиёсий иғвогарликка учмагани ва республикада осойишталик ва аниқ меҳнат мароми сақланиб қолиши учун ҳамма ишларни қилгани учун биз халқдан бениҳоя миннатдормиз. Ана шу таҳликали ва ола-ғовур кунларда коммунистлар, партия ташкилотлари ўз шаъни ва қадр-қимматини баланд тутдилар. Бугун биз сира уялиб қолганимиз йўқ. Улар барча софдил кишиларнинг қўллаб-қувватлашига таяниб, халқнинг турмуш даражасини яхшилашнинг долзарб муаммоларини кўчаларга танклар чиқариб ҳам, майдонлардаги баландпарвоз даъватлар билан ҳам ҳал қилиб бўлмаслигини обдон уқиб олдилар. Республика коммунистлари халқ билан бирга бўлдилар ва бугун халққа ёруғ юз билан қарашлари мумкин.

Шу кунларда республика партия комитетлари, совет ва давлат идоралари, оммавий ахборот воситаларига коммунистлар, меҳнаткашлар, аҳоли турли табақаларининг вакилларидан кўплаб мактублар келмоқда, уларнинг аксарияти Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюроси ва Марказий назорат комиссияси раёсатининг 23 август куни эълон қилинган Баёнотида берилган баҳолар ва чиқарилган хулосаларга қўшилмоқдалар. Бу мактубларда меҳнаткашларнинг республика тақдири учун хавотирланаётгани баён этилган. КПСС Марказий Комитети раҳбариятининг ортодоксал қисми қўрқоқлиги, жинояткорона ва бебурд ҳаракатлари оқибатида минг-минглаб софдил кишилар тушиб қолган вазиятга ҳеч ким бефарқ қараб тургани йўқ.

Биз принципиал позициямизни астойдил қўллаб-қувватлаган барча кишилардан миннатдормиз. Бу мадад ишончимизга ишонч, кучимизга куч қўшади, мустақил сиёсий йўлимизни изчил ўтказишимиз учун мустаҳкам замин яратади.

Бугун ишонтириб айтмоқчиманки, биз бундан буён ҳам коммунистлар билан маслаҳатлашмай, Марказий Комитет Пленуми аъзоларининг фикрини инобатга олмай ҳеч қандай туб қарорларни қабул қилмаймиз. Дарвоқе, Уставимизга биноан съездлар оралиғидаги даврда Марказий Комитет энг муҳим сиёсий масалаларни ҳал этиш ва республика Компартиясининг тутган йўлини ифодалаш учун барча ваколатларга эгадир.

Мен М. С. Горбачев қабул қилган қарорга мутлақо қўшилмайман. У КПСС Марказий Комитети Бош котиби ваколатларини зиммасидан соқит қилиш ҳуқуқига эга, албатта. Лекин партия ўзини ўзи тарқатиб юбориши тўғрисида, партия мулкининг тақдири тўғрисидаги масалани Пленум ёки партия съезди ҳал этиши керак.

М. С. Горбачевнинг ўша маълум баёнотидан кейин турмушимизнинг оғир воқелиги ҳозир партиямизнинг бундан буёнги тақдири тўғрисидаги масалани олдимизга ўткир қилиб қўйди. Бу шундай масалаки, уни пировард натижада фақат республика коммунистларининг съезди ҳал этиши мумкин. Фақат ана шу съездгина партиямиз ҳозиргидек қоладими ёки қолмайдими, деган масалани ҳал этишга ваколатлидир. Партиянинг қиёфасини кескин ўзгартириш, унинг Дастури ва Уставини принципиал ўзгартириш масалалари ҳам съезднинг ваколатидир. Учинчи йўл ҳам бор, у ҳам бўлса партия ўзини ўзи тарқатиб юбориши йўлидир.

Агар турли фикрларни умумлаштирадиган бўлсак, учта вариант ана шулардан иборат. Бугунги Пленумда мен шуларни муҳокама қилишни таклиф этаман. Буларни муҳокама қилишга ғоят масъулият билан киришмоғимиз, биз танлаб оладиган йўл партиямиз тақдирига дахлдор бўлишини, юзлаб ва минглаб кишиларнинг ҳаёти ва қисматини белгилаб беришини тушуниб етишимиз керак. Бу бизнинг истиқболимиз учун, қаёққа боришимиз, олдимизга қандай мақсадларни қўйишимиз ва ҳаракатимизда нима белгиловчи нарса бўлиши учун ҳал қилувчи аҳамият касб этади, десам, хато қилмаган бўламан.

Ўтган куни Марказий Комитет Бюроси ва Ўзбекистон Компартияси Марказий назорат комиссияси раёсатининг кенгайтирилган мажлиси бўлди, бу мажлисда вилоятлар, бир қанча шаҳарлар партия ва назорат ташкилотларининг раҳбарлари, республикадаги йирик корхоналар партия комитетларининг котиблари иштирок этдилар. Биз жамоа бўлиб ишлаб чиқилган мавқеимиз ҳақида сизларга сўзлаб беришга қарор қилдик.

Сизларга, Марказий Комитет ва Марказий назорат комиссияси аъзоларига, республиканинг барча коммунистларига мурожаат этиб, шуни таъкидлашни истар эдимки, сўнгги йилларда оғишмай амалга оширилаётган йўлимиз, бизнинг сиёсатимиз ҳеч қачон пала-партиш ва манфаатпарастлик тусида бўлмаган. Партиямиз қандай бўлиши лозимлигини, унинг асосий мақсадлари нималардан иборат бўлиши кераклигини ва истиқболни биз қандай тасаввур этаётганимизни, халқимизни, республикамизнинг барча меҳнаткашларини биз қайси йўлга даъват этаётганимизни аниқ-равшан белгилаб олганмиз.

Келинг, XXII съездга қилинган Ҳисобот докладига, шу съезд қарорига, Марказий Комитетнинг сўнгги пленумлари қарорларига, республика раҳбариятининг жамоатчилик олдидаги нутқларига яна бир карра назар ташлайлик. Ниҳоят, КПСС XXVIII съездида республика коммунистлари номидан мен сўзлаган нутқ матнига назар ташлайлик. Шундай қилиб, позициямиз аниқ-равшанлигига тўла қаноат ҳосил қилиш мумкин.

Биз, Ўзбекистон Компартияси ўзининг бутун тарихи мобайнида аслида партиянинг стратегик йўлини белгилашга яқин йўлатилмаганлиги, кўп ҳолларда у КПСС марказий органларининг қарорларига қарам бўлиб қолганлигини рўй-рост айтган эдик. Худди шу боисдан биз партиямизга ҳақиқатан ҳам мустақиллик берилиши лозимлигини, теран сиёсий ва иқтисодий ислоҳотларни изчиллик билан ўтказишда республика халқларининг манфаатларига мос бўлиб тушадиган ўз йўлимизни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш ҳуқуқи берилишини қатъият билан талаб қилган эдик.

Ҳозир бутун мамлакатда бўлаётганидек, коммунистларни, халқимизни чалғитишга, ўзининг мутлақо асоссиз уйдирмалари билан одамларни гиж-гижлашга уринаётган кимсага ҳозирги пайтда айрим масъулиятсиз арбобларга эргашиб, бизнинг ўтмишимиз, бугунги кунимиз ва бизнинг мақсадларимизни оёқости қилаётган барча кимсаларга мен шуни қатъият билан айтмоқчиманки, биз ҳамиша республикамиз Компартиясига тўла мустақиллик берилишини талаб қилиб келдик (амалда буни рўёбга ҳам чиқардик), бундан кузатилган мақсад ўз ҳудудида партия барча масалаларни мустақил ҳал этилиши, ўз стратегия ва тактикасини аксарият аҳолининг фикрига, КПССнинг умумий Дастурига таяниб, мустақил белгилаши лозим эди. Бизнинг сиёсатимизга таъсир эта оладиган ва уни белгилаб берадиган бирдан-бир мезон бор — у ҳам бўлса халқимизнинг фикридир.

Сизга маълумки, биз ўз позициямизни КПСС XXVIII съездида принципиаллик билан айтдик ва ҳимоя қилдик. Аммо бизнинг фикримизни тўла-тўкис тушунишмади ва қўллаб-қувватлашмади. Шундай қилиб, биз ана шу барча масалалар юзасидан йўлимизни мустақил белгилаб олишни, бунинг учун республика коммунистларининг XXII съезди иккинчи босқичини чақиришни, ушбу анжуманда Ҳаракат дастуримизни ва Уставимизни қабул қилишни ўз бурчимиз, деб билдик. КПСС Марказий Комитети раҳбариятининг консерватив қисми жиддий тазйиқ ўтказганига қарамай, биз қонунда кўзда тутилганига риоя этиб, Ўзбекистон Компартияси Уставини рўйхатдан ўтказдик, мустақил сиёсий ташкилот ҳуқуқий мақомини олдик.

Яна бир карра шуни таъкидламоқчиманки, XXII съезд иккинчи босқичининг жами ҳужжатларида халқимизнинг тарихи, унинг урф-одатлари ва анъаналари, маҳаллий шароитлар, халқнинг туб манфаатларига мос бўлиб тушадиган мустақил сиёсий йўлимиз тўла-тўкис ўз ифодасини топди. Бу, аввало, Ўзбекистон Компартияси Ҳаракат дастурида, унинг Уставида акс этди, кези келганда айтиш керакки, ушбу ҳужжатлар КПСС XXVIII съездида қабул қилинган Устав ва дастурий баёнотдан тубдан фарқ қилади.

Журъат билан айтмоқчиманки, халқимиз аҳолининг ҳамма табақалари томонидан қабул қилинган ва маъқулланган Дастуримизда қуйидагилар баён этилди: ўзбек халқининг фаровонлиги, миллатидан, диний эътиқодидан ва мавқеидан қатъи назар, республика ҳудудида яшаётган барча кишиларнинг фаровонлиги шундай олий мақсаддирки, бу йўлда биз ҳар қанча жон куйдиришга тайёрмиз. Бу мақсадга эришишнинг асосий йўли, бизнинг назаримизда, фуқароларнинг осойишталиги, миллий тотувлик, тадбиркорликнинг тўла иқтисодий эркинлиги шароитида республика турмушининг барча соҳаларида қатъий интизом ва тартибдир.

Ана шу мақсадлар ва усуллар, уларга эришиш йўллари вилоят, шаҳар, район ташкилотларида қабул қилинган жами ҳужжатларда тасдиқланди. Бугун ана шу олижаноб мақсад партиянинг республика аҳолиси қўллаб-қувватлашини таъминлайдиган бош мафкураси бўлиб қолиши керак, деб айтиш учун бизда тўла асослар бор.

Ишончимиз ҳамиша шунга комил эди ва ҳозир ҳам шу фикрда собит турибмизки, ана шу мақсадга эришмоқ учун жами иқтисодий алоқаларни, умуман республика иқтисодиётини мафкурадан холи қилиш, ҳар қандай «...изм»лардан ва бошқа ҳамиша оёқ-қўлимизни чандиб ташлаган, ёшини яшаб бўлган сафсатабозликдан иборат мафкуралардан воз кечишимиз керак.

Мен бу хусусда шунинг учунгина батафсил тўхтаб ўтмоқчиманки, заминида қуруқ, жозибадор бўлиб кўринган баёнотлар, сиёсий тусдаги шиорлардан бошқа на бир мустаҳкам замини, на иқтисодий дастури бўлган партиялар ва ҳаракатлар бор. Ана шу далиллар, бизнинг муҳолифларимиз билан одамларни ҳаяжонга солиб турган масалалар хусусида бўлиб ўтган барча учрашувларимиз, барча мунозараларимиз мазкур ҳақиқатни тасдиқлаб турибди.

Бизнинг фикримизча, ҳар қандай партия, ҳар қандай ижтимоий ҳаракат етакчилик ролига даъво қилмоғи учун у халқни даъват этаётган сиёсий мақсадлари, шиорлари, хуллас, буларнинг ҳаммаси амалий ҳаракатлар, аниқ-равшан иқтисодий дастур билан тасдиқланиши керак.

Ана шундай фавқулодда мураккаб шароитда, бесўнақай иқтисодиёт шароитида, у фақат хом ашё етказиб бераётган бир шароитда, республикамиз бошқа минтақалар ва марказга тўла қарам бўлиб қолган бир вақтда ҳаётий муаммоларимизни қандай қилиб ва ниманинг эвазига ҳал қилиш лозим? Шу муносабат билан мен қуйидагиларни айтмоқчиман: 1917 йил инқилобига қадар ҳам, ундан кейин ҳам ана шундай ҳоқонлик стратегияси юқоридан Ўзбекистонга юборилаётган барча қонунлар, режалар, кўрсатмаларнинг негизини ташкил этган эди. Аҳвол шундайки, бизнинг жуғрофия аҳволимиз, коммуникацияларимиз, ҳаво йўлларимиз, темир йўл транспортимиз — буларнинг ҳаммаси бутунлай марказдагиларнинг хоҳиш-иродаси ва қарорларига боғлиқдир. Хўш, ана шундай жўн бўлмаган шароитда Ўзбекистонда барқарорлик, осойишталик, тинчлик, миллатлараро тотувлик ва фуқароларнинг тотувлигини қандай қилиб сақлаб қолиш мумкин. Энг асосийси — одамларнинг қорнини тўйдириш, кийинтириш, уларни ишга жойлаштириш, энг кам миқдорда бўлса ҳам ҳар бир оила, ҳар бир кишининг яшаши учун зарур бўлган барча нарсалар билан аҳолини узлуксиз таъминлаб туришдир.

Худди ана шу долзарб масала хусусида биз мухолифлар билан ва ҳозир халқни бошқа йўлдан бошлаб боришга даъвогар бўлган барча кишилар билан ҳар қандай мунозарани бошлашимиз мумкин.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсатининг қарори

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари олтинчи сессиясини чақириш тўғрисида

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси ўн иккинчи чақириқ Олий Кенгашининг навбатдан ташқари олтинчи сессияси 1991 йил 31 август куни эрталаб соат 10 да Тошкент шаҳрида чақирилсин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Раиси
Ш. ЙЎЛДОШЕВ.

1991 йил 28 август.

* * *

Ўзбекистон ССР ўн иккинчи чақириқ Олий Кенгашининг навбатдан ташқари олтинчи сессияси муҳокамасига қуйидаги масалаларни киритиш назарда тутилади:

1. Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги ҳақида.
2. Ўзбекистон республикасининг давлат байроғи тўғрисида.
3. Ўзбекистон ССР Президентининг Фармонларини ва Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсатининг баъзи ҳужжатларини тасдиқлаш ҳақида.

И. А. КАРИМОВ маърузаси

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Яна қайтариб айтмоқчиман. Биз халқнинг қисмати, унинг истиқболи тўғрисидаги барча фикр-мулоҳазалар орасидан халқ манфаатига хизмат қиладиган барча амалий, барча ижобий фикр-мулоҳазаларни қабул қилишга тайёрмиз, эртага ҳар бир оилада, жамиятимизда тинчлик ва осойишталикни бузишга, ҳалокатга олиб бормайдиган барча фикр-мулоҳазаларни қабул қилишга тайёрмиз.

Иттифоқ шартномасини тайёрлаш ва уни имзолашга бизнинг муносабатимиз аввалбошданоқ худди шу фикрга асосланган эди. Биз аниқ ҳисоб-китоб қилиб чиққан эдик. Биз Ново-Огареводаги ва бошқа жойлардаги барча расмий учрашувларимизда шу ҳақда гапирдик. Биз бу ҳақда одамларимизни, халқимизни ошкора хабардор этдик, биз дабдабали, аммо қуруқ ватанпарварлик тарафдори эмасмиз, биз келажакни ўйлаб иш юритмоқдамиз, биз одамларни зарур нарсалар билан таъминламоқчимиз, биз Ўзбекистонда яшаётган барча кишиларнинг фаровон яшаши ва осойишта бўлиши учун ҳаракат қилмоқдамиз.

Агар Иттифоқ шартномасининг матбуотда эълон қилинган сўнгги вариантини танқидий нуқтаи назардан яна бир карра идрок этадиган бўлсак, у бизнинг бош мақсадимиз бўлган масалаларни, биз узоқ вақтдан буён ўйлаб юрган масалаларни, бизнинг сиёсатимизга ҳамоҳанг бўлган, одамларимизнинг эҳтиёжлари ва интилишларига мос келадиган масалаларни ҳал этишнинг муросали, келишиб олинган йўлларини назарда тутган эди.

Гап нима ҳақда бормоқда?

Биринчидан. Биз бу шартномани шунчаки Иттифоқ шартномаси деб эмас, айни вақтда суверен давлатлар шартномаси, деб атадик, бунда ҳар бир республика, шу жумладан, суверен давлат ҳисобланган Ўзбекистон ҳам миллий-давлат тузилиши масалаларини ўз ҳудудида сиёсий, иқтисодий масалаларнинг ҳаммасини мустақил ҳал этиб, ўз хоҳишига, республика хоҳишига кўра янгитдан тузилиши мўлжалланаётган, янгиланган Иттифоқда оқилона ва мақсадга мувофиқ тарзда ҳал этилиши лозим бўлган ваколатларни кўнгилли равишда Иттифоққа топширади.

Очиғини айтганда, ҳар биримиз — ана шу барча музокаралар қатнашчиларининг ҳар бири, мен ўзим ҳақимда айтишим мумкин, буни аниқ кўриб турди ва мазкур шартнома анчадан бери Федерацияни ташкил этиш тусида ва мақсадида эмас, балки конфедерация тусида ва мақсадида тузилгани хусусида ўзига ҳисоб берар ва буни кўриб турарди.

Иккинчидан. Биз учун Иттифоқни федерация ёки конфедерация деб аташ асосий масала эмасди, балки мазкур шартнома олдимизда қандай истиқболлар очади, қандай мустақиллик беради, қандай озодлик келтиради — ана шу нарса муҳим эди. Бу — бизнинг иқтисодий стратегиямизга жавоб бериши муҳимдир. Шундай катта республикага, табиий, моддий-хом ашёвий ресурсларга бой, халқи меҳнатсевар республикага, у 20 миллионли аҳолини эмас, балки ундан икки баравар кўп аҳолини боқа оладиган республика учун, мен бу ҳақда кўп марта айтганман, ўз мақсадига эришиш учун ташқи алоқалардан тўла фойдаланиш, жаҳон бозорига мустақил чиқиш, хорижий сармояларни жалб этиш, қўшма корхоналар тузиш, Ўзбекистон зарур деб ҳисоблаётган барча мамлакатлар билан консуллик ва дипломатик муносабатларни ўрнатиш ва истиқболда БМТнинг тўла ҳуқуқли аъзоси бўлиш зарур.

Биз учун республиканинг ички ҳаёти, энг аввало, маданияти, маорифининг ривожи, анъаналаримиз, маънавий ҳаётимиз барча жиҳатларининг ривожи ташқаридан ҳеч қандай зўравонликсиз ва аралашувсиз фақат биз томонимиздан ҳал қилиниши ҳам муҳим эди.

Учинчидан. Яна шу нарса ҳам муҳимки, Иттифоқда давлат ҳокимиятининг янги тузилмаларида, энг аввало, Олий Кенгашда Республикалар Кенгаши қатъий ва ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Бу тенг овозга эга бўлган ва моҳияти билан янгиланган Иттифоқнинг жуда муҳим масалаларини ҳал этадиган, Иттифоқни ташкил қиладиган барча жумҳуриятларнинг вакиллигидир.

Бугун мен айтган, Иттифоқ шартномасида кўзда тутилган кўпгина масалаларни унинг имзоланишини кутиб ўтирмай амалга ошира бошлаганимизни ҳам таъкидлаш зарур.

Келинглар, сизлар билан биргаликда мустақил сиёсий йўлимизни амалга ошириш борасида кўрсатаётган куч-ғайратимиз ҳамда аниқ бир мақсадга қаратилган ишларимиздан айрим мисолларгагина тўхтаб ўтайлик. Бундай мисоллар етарли бўлиб, масалаларнинг кўпчилиги сизнинг бевосита иштирокингизда ҳал қилинмоқда. Буларнинг ҳаммаси бизники, уларни биздан ҳеч ким тортиб ололмайди.

Одамларнинг ижтимоий ҳимояланиш даражасини оширишга алоқадор кўп вазифалар ҳал қилинди. Уларнинг анчаси қонун ҳужжатлари билан мустаҳкамланди, Президент фармонлари ҳамда ҳукумат қарорларида мужассамланди. Бу ерда гап ер участкалари ажратиш, одамларни ўз ёрдамчи хўжаликлари ҳамда якка тартибдаги уй-жой қурилиши учун барча зарур нарсалар — уруғлик ва кўчатлар, бузоқ ва парранда, бинокорлик материаллари билан таъминлаш тўғрисида бормоқда. Одамлар ўз оилаларини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилаш билан бирга хўжаликлар билан ортиқча маҳсулотларни харид қилиш тўғрисида меҳнат битимлари тузиш имкониятига эга бўлдилар.

Ўқитувчиларнинг пенсияси, маоши, талабаларнинг стипендиялари оширилди. Бошланғич синф ўқувчилари учун бепул нонушталар ташкил этилди, ҳомиладор, кам қонли аёллар имтиёзли овқатланишлари учун имконият яратилди. Уруш қатнашчилари, ўқитувчилар яшаётган давлат ва идораларнинг уйлари шахсий мулкка топширилиши тўғрисида қарорлар қабул қилинди.

Бозор инфраструктурасини шакллантириш юзасидан ташланган дастлабки қадамлар сезиларли бўлмоқда. Республика марказий иқтисодий идоралари ислоҳ қилиниш босқичида турибди. Улар ўз фаолиятида тақсимлаш принципларидан тобора кўпроқ воз кечмоқдалар, марказнинг буйруғидан халос бўлмоқдалар ва мулк шакли ҳамда кимга тобелигидан қатъи назар, республикада жойлашган барча корхоналар ва ташкилотлар ишини мувофиқлаштиришга тобора кўпроқ аҳамият бермоқдалар. Молия-кредит соҳасида чуқур ўзгаришлар рўй берди. Ишга жойлаштириш хизмати мутлақо янги асосда қайта ташкил этилмоқда.

Кичик мулкни хусусийлаштириш соҳасида сезиларли силжишлар бўлди. Савдо, матлубот кооперацияси, маиший хизмат, маҳаллий саноат тизимида мулкчиликнинг бошқа шакллари билан бир қаторда хусусий корхоналар фаолият кўрсатмоқда, кооперативлар ва кичик корхоналар тармоғи кенгайди.

Ташқи иқтисодий фаолиятимиз анча ривожланди. Тошкент ишбилармонлар учрашуви ташқи бозордаги ишларимизни жадаллаштиришга, хорижий компаниялар, фирмалар ва банклар билан бевосита, ўзаро манфаатли алоқалар ўрнатишга туртки бўлди. У хорижда кўплаб бизнесменлар учун Ўзбекистон мисолида истиқболли ва ишончли шерикни топиб берди. Учрашув чоғида ва ундан кейин имзоланган битимлар ва шартномалар республикамизнинг ташқи иқтисодий имконияти катта эканидан, хорижий шериклар билан мустаҳкам алоқалар ўрнатишда ўзаро манфаатдор эканидан далолат беради.

Биз буларнинг ҳаммасини мустақил равишда, етилган масалаларни ҳал этишда Иттифоқ идораларидан анча ўзган ҳолда қиляпмиз ва марказда ҳеч ким бизни бу масала юзасидан табриклагани йўқ. Аксинча, буларнинг ҳаммасини Президент Каримовнинг ўз ҳолича иш тутишидир, деб ҳисобладилар. Буларнинг ҳаммаси Иттифоқ кўрсатмаларига жавоб бермайди ёки уларга зиддир, буларнинг ҳаммаси вақти келиб тугатилади, деб айтишди.

Бунинг ажабланадиган жойи йўқ. Марказ ўтказаётган сиёсат чор Россияси ўтказган сиёсатдан кам фарқ қиларди, республикамиз хом ашё базаси бўлиб қолганди ва бундай ҳолга барча ташкилотлар, энг аввало, КПСС Марказий Комитети билан Иттифоқ раҳбар органлари асосий масала, деб қарардилар. Улар фақат бир нарсани билишарди — мазкур минтақа пахта, хом ашё билан таъминлаши керак, қолгани эса сувга чўкаётганларнинг ўз ихтиёридадир, деб ўйлашарди. Бизга кўп нарсалар ваъда қилинди. Республикамиз мамлакат пахта мустақиллиги йўлида анча қурбонлар берди. Биз, энг аввало, аҳолини гўшт, сут, бошқа озиқ-овқат маҳсулотлари билан, халқ истеъмоли моллари билан таъминлаш масалаларида қарам бўлиб қолдик. Экология тўла бузилганлиги тўғрисида гапирмай қўя қолайлик. Бу ўринда кишиларнинг заҳарланганлиги ва улар умрининг қисқарганлигини айтиб ўтиш кифоя. Бу КПСС Марказий Комитетининг партия шиори остида олиб борган сиёсати эди. Буларни тўғридан-тўғри ва ошкора айтиш керак, бу сиёсат Ўзбекистонни жар ёқасига олиб келди, уни қашшоқлаштириб юборди. Бизни ўзингизни ўзингиз боқа олмайсиз ва сизга берилаётган ҳар бир садақа учун марказга миннатдорчилик билдиришингиз керак, деб ишонтиришарди.

Келинглар, очиғини айтайлик. Съезд қарорларига ҳеч бўлмаса бирорта керакли сатр киритиш учун қанчадан-қанча қийинчиликларга дуч келинар, азоб тортиларди. XXVIII съездни олиб кўрайлик. Беш республика вакиллари Орол фожиасига доир резолюция қабул қилиниши учун қанча уринганликларини эсга олинг. Съезд жуда кўп қарорлар қабул қилди. Лекин бизнинг, айтиш мумкинки, Орол бўйидаги одамлар аслида ўлиб кетаётгани, ирсиятимиз ҳалокатга йўлиқаётгани тўғрисидаги қалб ҳайқириғимизни ҳеч ким эшитмади, пешонамиз метиндек қалин деворга бориб урилаверди.

КПСС Марказий Комитетининг менсимаслиги ва буйруқбозлиги шу даражага бориб етдики, Марказий Комитет котиби ёки вилоят комитетининг биринчи котиби ҳақида гапирмай қўя қолайлик, ҳатто обком котибини тавсия этиш учун келишиб олишга яқин-яқингача мажбур бўлиб келдик. Ким билан келишардик денг? Қандайдир сектор мудири ёки йўриқчи билан, унинг хонаси олдида қабул қилишини кутиб навбатда турардик. Барча даражадаги партия ходимларининг тақдири шу кишиларга, КПСС Марказий Комитети аппаратининг оддий амалдорларига боғлиқ бўлиб қолганди.

Могильниченко, Бессарабов ҳамда уларнинг энг фаоли Пономаревни бир эсланг. Уларнинг бу ерга келиши қандай таърифланган эди. Бу бутун бир воқеа бўлганди. Лекин улар ўзларидан яхши хотира қолдиришмади. Улар биринчи котиб хонаси эшигини чап оёғи билан очиб кирарди. Ўшанда Пленумларда қилинган барча маърузаларни, мен шуни очиқ айтишим керакки, аввалига Пономарев, Анишчев, Огарок ва уларнинг тўдаси таҳрир қиларди, сўнг Усмонхўжаев минбарга чиқиб, тайёр ана шу нарсаларни ўқишга тушарди. У кўпинча маърузада гап нима ҳақда бораётганини билмаган ҳолда ўқирди.

Ана шу кишиларнинг хоҳиш-иродаси билан қанчадан-қанча одамларнинг, шу жумладан, коммунистларнинг, қанчадан-қанча раҳбарлар ва улар оилаларининг тақдири бузилди. Ўзбекистонни ҳеч қачон билмаган, унинг тили, маданияти, бугунги куни ва ўтмишини билмаган, умрида Ўзбекистонни кўрмаган бу одамлар унинг фақат қулларча таъзим қилишини хоҳлашарди. Шундай кишилар сиёсат юргизишарди. Юқорида ўтирганларнинг ҳаммаси уларнинг амалдорлари тайёрлаган қарорларгагина имзо чекишарди.

Фақат 1989 йилда, Ўзбекистонда, Гдлян ва Иванов «фаолиятига» қарши қаттиқ кураш авжига чиққан вақтдагина ҳушимизга келдик. Халқ ҳақоратланган эди, кўҳна маърифатга, жуда бой маданиятга, буюк меъморлар ва мутафаккирларга эга бўлган бу халқни тиз чўктиришни хоҳлардилар. Ана ўшанда, халқимиз уйғона бошлаганда тўғонлар очилиб, жилла бўлмаса ҳаддидан ошган прокурорлар ва терговчиларни тийиб қўйишга ҳаракат қилинди.

Мен Гдлян билан Ивановнинг зиммасига керагидан кўпроқ айбларни юклаётганимизга ишонаман. Улар олий даражадаги раҳбарларнинг қўлларида итоаткор қурол бўлган эдилар, холос.

Бу ишнинг бошида турган Лигачев қаерда? У шу кунгача ўзини жуда яхши ҳис қилмоқда, эсдаликлар ёзмоқда, қолганларнинг ҳаммаси ҳам дам олиб юришибди. Ўзларига ёқмайдиган барча кишиларни ана шу баҳонада ўч олиш имкониятини берадиган рўйхатларни Тошкентдан юбориб турган ва хушомадгўйларча ахборот билан таъминлаган ювиндихўрлар қаерда қолди? Бу кишиларга ҳеч қандай раҳм-шафқат бўлиши ва уларни кечириш мумкин эмас.

Хўш, КПСС Марказий Комитетида Гдлян билан Ивановни тўхтатиб қолишга ким уринди? Қанчадан-қанча хатлар, адолат сўраб ёзилган илтимосномалар... Уларни тўхтатишга ким ҳаракат қилди, ҳеч ким. Барча қишлоқлар, районлардан юборилаётган бу илтижоларда акс этган халқ қайғуси, унинг нидоларини ҳеч ким эшитмади.

Бу бизнинг кечаги кунимиз. Лекин, очиғини айтадиган бўлсак, унинг оқибатлари ҳозир ҳам сезилиб турибди. Биз бу масалаларни унута олмаймиз. Халқ буни ҳеч қачон унутмаслигига ишончим комил. Ўн йиллар ўтади, лекин халқ буни ҳеч қачон эсдан чиқармайди ва кечирмайди.

Агар олий даражадаги адолат бўлса, бу одамларнинг ҳаммаси шу ерда, Ўзбекистонда виждон суди олдида жавоб беришлари керак. Ушбу тўданинг ташкилотчиси ва илҳомчиси сифатида Лигачев ҳам жавоб бериши зарур. Ғайриқонуний қатағонларга қаршилик кўрсатиши учун иродаси ҳам, мардлиги ҳам етишмаган беқарор раҳбарлар ҳам виждон суди олдида жавобгардирлар.

Мен шу кунга қадар ҳам жаҳонгирлик руҳияти бартараф этилмаганини қатъий айтаман. Иттифоқ шартномаси устида олиб борилган иш чоғида суғурта жамғармасини тузиш тўғрисида муттасил баҳс бўлмоқда. Бу суғурта жамғармаси ҳаммани ва, энг аввало Ўрта Осиёдаги барча республикаларни теппа-тенг бошланғич шарт-шароитга қўйиш учун керакдир. Ҳозир ҳам бу масала ҳал этилгани йўқ.

Ахир, мусбатли бюджети бўлган республикалар ҳам бирон нарсада ён босмоқчи эмас. Улар ҳали ҳам чўкаётганлар ўзларини ўзлари қутқаришлари керак, деган ақидани такрорлашда давом этмоқдалар. Яъни, биз қандоқ қашшоқ кун кечирган бўлсак, шундай аҳволда қолаверишимиз керак.

Беш республика раҳбарлари билан учрашувимиз, энг аввало, ўз олдига қандай мақсадни қўйган эди? Чунки, олти йил мобайнида ҳеч нарса қилинмади ва биз халқларимиз йўлиққан бундай аҳволга ортиқча тоқат қила олмаймиз. Биз ўз куч-ғайратимизни бирлаштиришимиз керак, шундай қилишга мажбурмиз. Курашсиз, аниқ ва равшан, мустақил сиёсатсиз ҳеч нарсага эриша олмаслигимизни такрорламоқчиман.

Вазият жуда тез ўзгармоқда. Сиёсий турмуш марказининг «марказдан» Россияга амалда ўтганидан сўнг, Украина ўз мустақиллигини эълон қилганидан сўнг, Болтиқбўйи республикаларининг давлат мустақиллигини тан олиш сари сезиларли силжиш бўлганидан сўнг биз республика суверенитети тўғрисидаги декларация принципларини ривожлантиришда янги қадамлар қўймасдан тура олмаймиз. Ўзбекистон Ички ишлар вазирлиги билан республика Давлат хавфсизлиги комитетини Ўзбекистон ихтиёрига ўтказиш, СССР Ички ишлар вазирлигининг республикада жойлашган қўшинларини Президентга бўйсундириш, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини, Ички ишлар вазирлиги қўшинларини ва Туркистон ҳарбий округининг Ўзбекистонда жойлашган қисмлари ва муассасаларини партия тасарруфидан чиқариш тўғрисидаги Президент Фармони ана шу тадбирларнинг дастлабкиси бўлди. Мазкур Фармонга мувофиқ Олий Кенгаш Раёсатига Ўзбекистон мустақиллиги тўғрисидаги Қонун лойиҳасини қисқа муддат ичида ишлаб чиқиш ва яқин орада бўладиган сессияга киритиш таклиф этилди.

Бу жуда зарур тадбирлардир. Бу тадбирлар тўғри тушунилишига умид қиламиз. Бу тадбирлар одамларни уларнинг миллий мансублигига қараб бирон-бир камситилишига ҳеч қандай йўл қўймаслиги хусусида Президент сифатида сизларни яна бир марта ишонтиришни ўз бурчим деб ҳисоблайман. Республикада яшаётган барча миллатлар ва элатлар вакилларининг конституциявий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, уларнинг ҳақиқий тенг ҳуқуқийлигини таъминлаш, улар она тилида ўқишлари ва муомала қилишлари учун тенг имконият яратиш, миллий маданий анъаналарни сақлаш ва ривожлантириш учун ҳамма ишлар қилинади. Бизнинг сиёсатимиз фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувлик сиёсати бўлган ва шундай бўлиб қолади.

Буларнинг ҳаммасини сизнинг эътиборингизга ҳавола қилинаётган масалаларни муҳокама қилиш чоғида ҳисобга олишингизни сўрайман.

Биринчи. Биз Марказий Комитет Бюроси билан Марказий назорат комиссияси Раёсатининг Баёнотида давлат тўнтаришига жинояткорона уринишга ўз баҳоимизни қатъиян баён этганмиз. Фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталмиш комитет пайдо бўлган дастлабки соатларданоқ биз ўз сиёсатимизга асосландик ва кимларнингдир қандайдир кўрсатмаларига амал қилишга эҳтиёж сезмадик. Буларнинг ҳаммаси қабул қилинган қарорлар, Ҳиндистондан қайтиб келгач, икки соат ўтгандан кейин Тошкент фаоллари билан учрашган дастлабки кунимдаёқ берган баёнотим билан тасдиқланади. Кейин ҳам биз бу ҳақда аниқ ва равшан айтдик.

Пленум биз тутган йўлни, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши ва Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг Қорақалпоғистон, вилоятлар ва Тошкент шаҳар раҳбарлари иштирокида 19-21 август кунлари юзага келган вазият юзасидан ўтказилган қўшма мажлисининг Баёнотини қўллаб-қувватлашига ишонамиз.

Биз Пленум номидан бу вазиятда гангиб қолмаган кишиларга, сабр-тоқат, оқиллик, вазминлик кўрсатган ва турли иғволарга учмаган кишиларга, бу эса халқимизнинг кўпчилигини ташкил этади, миннатдорчилик билдиришимиз ва раҳматлар айтишимиз керак.

Иккинчи. Бир хил фикрлайдиган ва ақидапарастларнинг бу йўлини қувватлайдиган КПСС Марказий Комитети раҳбарларининг ҳам ўтмишдаги, ҳам ҳозирги вақтдаги барча ёвузликларининг, барча бузғунчиликларининг, барча жиноятқорона хатти-ҳаракатларининг баҳридан тўла ўтишимиз керак. Ўзбекистон ҳамма вақт ўзига хос маданиятга, ҳамма вақт фикрловчи кишиларга эга бўлганини, энг оғир вазиятларда ҳамма вақт халқимизнинг донолигига, ақл-заковатига, саҳийлигига таянган ҳолда керакли ва тўғри қарорлар топа олганини бутун дунёга айтиш керак.

Учинчи. Биз Пленумимизда Ўзбекистон Компартияси КПСС Марказий Комитети билан ҳар қандай алоқаларни тўла тўхтатаётганини, КПССнинг барча тузилмаларидан чиқиб, унинг марказий органларидан ўз вакилларини чақириб олаётганини айтишимиз ва буни республика коммунистларининг навбатдан ташқари съездида тасдиқлатиб олишимиз керак. Биз ўз партия аъзоларини ўз қўлига тўла олаётган мустақил сиёсий ташкилот сифатида ташкил топганимизни бутун масъулият билан айтамиз.

Тўртинчи. Мен партиямизнинг навбатдан ташқари XXIII съездига тайёргарлик кўриш учун Марказий Комитет мухтор комиссияси тузилиши тўғрисидаги таклифни сизнинг муҳокамангизга қўяман.

Биз бугунги кунда КПСС-да вужудга келган вазият тоталитар давлатнинг мафкуравий асосини ташкил этган бутун бир ақидалар тизими ҳамда турли хилдаги «измлар»нинг барбод бўлганини билдиришини ва улар тоталитар тузумлар билан биргаликда тарих бўлиб қолиши кераклигини англаб етмоғимиз лозим. КПССнинг жамиятда рўй бераётган жараёнлардан шу қадар орқада қолиши, аллақачон етилган ислоҳ қилиш жараёнининг консерватив кучлар томонидан тўхтатиб қўйилиши унинг амалда парчаланиб кетишига олиб келди.

Бундан тўғри сабоқ чиқариб олиш керак. Мафкурамизни, дастурий мақсадларимизни, партия тузилмаларини, унинг жамиятдаги фаолияти шакллари ва услубларини тубдан қайта кўриб чиқиш, Дастуримиз ҳамда Уставимизга тегишли ўзгартишлар киритиш, биз съездда қабул қиладиган дастурий ҳужжатларга мувофиқ партия номини ўзгартиш тўғрисидаги масалани қўйишимиз зарур. Агар буни қилмасак, КПССга ўхшаб бир чеккага чиқиб қоламиз.

Пленумимиздан сўнг бугун биз қабул қиладиган қарорларга мувофиқ ана шу ва бошқа масалалар бўйича барча коммунистлар, республика халқи билан яхшилаб маслаҳатлашиб олсак тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Биз бир ёқадан бош чиқарган ҳолдагина тўғри сиёсий йўлни ишлаб чиқа олишимизга аминмиз. Бугунги кунда коммунистлар саросимага тушмай, иғволарга учмай партиямизни демократик йўл билан чуқур ислоҳ этиш учун барча ишларни қилишлари керак, деб ҳисоблаймиз. Бизда меҳнаткашлар ва бутун аҳолининг кенг ҳамда мустаҳкам қўллаб-қувватлашига таяниб, олижаноб мақсадларимизга эришиш йўлини — инсон ҳуқуқлари, ижтимоий адолатни таъминлаш, республикамизда истиқомат қилаётган барча миллатлар ва элатларнинг яшаши учун муносиб шарт-шароит яратиш, уларнинг маънавийлик, инсонпарварлик асосида ахлоқий жиҳатдан янгиланишини таъминлаш йўлини бундан кейин ҳам изчил ва оғишмай амалга ошириш борасида барча зарур шарт-шароитлар мавжуд.

БИЗНИНГ НУҚТАИ НАЗАРИМИЗ— ҲАЛОЛ ВА ОШКОРА

СССР Олий Кенгаши сессиясида Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши раиси ўртоқ Ш. М. ЙЎЛДОШЕВ нутқи

Ҳурматли халқ депутатлари!

Тоталитар империя амалда барҳам топди. Бугун ўзига доғ туширган, бадном бўлган, қатъий марказлаштирилган унитар давлатга қайтиш йўли йўқлиги ва бўлмаслиги ҳар кимга ҳам яққол аён. Бунинг учун бу ерда россияликлар, айниқса, москваликлар билан ленинградликлар шаънига кўпгина нотиқлар айтиб ўтган миннатдорчилик сўзлари уларнинг фуқаролик мардликлари, демократик ғояларга садоқатлари биз ҳаммамиз чин юракдан билдираётган эътирофимизда ифодадир.

Сизларнинг кўпчилигингизга маълумки, айни Ўзбекистон, қолаверса, Ўрта Осиёнинг бошқа республикалари тоталитар тартибдан айниқса кўп жафо кўрди ва кўп нарса йўқотди, мамлакатнинг хом ашё етиштириб берадиган бўлагига айланиб қолди. Бу ҳол баъзи бировларга аллакимларнинг аллақандай боқимандаси деб оғиз кўпиртиришига туртки бўлди. Ўзбекистон халқлари меҳнатсевар эканлигига ва бой ресурсларга эга эканлигига қарамай энг оддий иқтисодий ва ижтимоий кафолатлардан маҳрум бўлиб қолдилар.

Марказнинг «доно» раҳбарлиги остида «нурли истиқбол» қуриш якунлари ана шундай бўлди. Республика ҳокимияти олий идораларининг раҳбарлари хонанишин амалдорларнинг кўрсатмаларини бажаришга мажбур бўлдилар, КПСС Марказий Комитетининг аксарияти республикани амалда мутлақо билмайдиган, бу минтақанинг ўзига хос хусусиятларини, халқнинг тарихий меросини тушуниб етмайдиган, ишни бу ерда тарих гўё бор-йўғи 70 йил муқаддам бошланган ва ўлкамизнинг келажаги улар учун мутлақо фарқсиз бўлган масъул ходимлари билан бўладиган учрашувлардан безиллаб турардилар.

Айни шунинг учун ҳам республикамизда кимнинг тарафида бўлиш керак деган муаммо туғилмади. Ҳамма машъум фавқулодда ҳолат давлат комитети тарихан боши берк кўчага, хўрлик келтирувчи ўтмишга олиб борадиган йўл эканлигини аниқ тасаввур этарди. Ҳар қандай ҳолда ҳам қатъий интизом, тартиб ва уюшқоқлик асосида демократик ўзгаришларни давом эттиришгина омон қолишимиз учун чинакам имконият яратиб беради, эртанги кунга йўл очади.

Ўзбекистон Президенти ўртоқ И. А. Каримов ва республиканинг бошқа раҳбарлари Ҳиндистон сафаридан қайтганлари ҳамон, 19 август кечқурун Тошкент шаҳрининг фаоллари билан учрашиб, қатъий равишда ўз нуқтаи назаримизни айтдилар: биз Марказдан кимнингдир бўлмасин қонунга хилоф кўрсатмаларини бажариш мумкин эмас, деб ҳисобладик.

Эртаси куни, яъни 20 августда Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг Қорақалпоғистон республикаси ва вилоятлар раҳбарлари иштирокида ўтказилган қўшма мажлисида мустақилликка эришиш йўлимиз ўзгармас эканлигини тасдиқловчи баёнот қабул қилинди. Республика раҳбарларининг ана шу кунлардаги барча амалий қадамлари Ўзбекистон ССР Конституцияси ва қонунлари, шунингдек, СССР Конституцияси ва қонунлари асосида амалга оширилди.

Бундан ташқари, республика аҳолисига 20 августдаги мурожаатда Президент очиқдан-очиқ айтдики, турли ижтимоий сиёсий гуруҳлар ўртасидаги ихтилофларни ҳал этиш учун куч ишлатиш, энг аввало ҳарбий куч ишлатишга қаршимиз. Президентнинг фармони билан фавқулодда ҳолат комитетининг ғайриконституциявий ҳуқуққа қарши қарорлари ва бошқа кўрсатмалари ноқонуний деб эълон қилинди. Бизнинг позициямиз ҳалол ва ошкора бўлди, деб ҳисоблаймиз. Биз халқдан ҳеч нарсани яширмадик ва сиёсий иғвогарликларга учмаганлиги, сабр-бардошли бўлганлиги, мулоҳаза билан иш тутганлиги ва аниқ меҳнат маромини сақлаганлиги учун ундан миннатдормиз.

Тўғри, коммунистик ёшлар уюшмасидан депутат Охунов, у бу ерда моҳият эътибори билан олганда Ўзбекистон сайловчиларининг биронтасининг ҳам номидан вакиллик қилолмайди, негадир кейинги вақтларда ўз жонажон республикасининг демократик асосда ва қонунан сайлаб қўйилган раҳбарлари шаънига иғво ҳамда буюртма асосидаги уйдирмалар ёғдиришга ихтисослашишга аҳд қилган, Ўзбекистондаги ҳақиқий аҳволдан бехабар, чунки шу кунларда у бу ерда эмасди, оммавий ахборот воситаларининг маълумотлари эса, ўзингиз биласиз, чеклангандир.

Республиканинг истиқболи, қайси миллатга мансуб эканлигидан, дини ва ижтимоий келиб чиқишидан қатъи назар, ҳар бир аҳолининг фаровонлиги ва эртанги кунга ишончи биз учун энг муҳимидир. Ҳар қанақа чиқимдан қочмасликка тайёр турган олий мақсадимиз шу. Фуқароларнинг тинчлиги, миллий тотувлик, тўла иқтисодий эркинлик шароитида қаттиқ тартиб-интизом ва энг муҳими бундай сиёсатни халқ қўллаб-қувватлаётганлиги республика ана шу мақсадлар сари шаҳдам боришига имкон беради, деб ўйлайман.

Ана шу оғир, таҳликали кунларда Ўзбекистон бошқа республикалар олдида олган мажбуриятларига мувофиқ шартнома асосида ўз маҳсулотларини барқарор етказиб беришни таъминлаётганлигини эслатиб ўтиш зиён қилмайди, ўртоқлар.

Мен биргина мақсадни кўзлаб, август воқеаларидангина эмас, балки умуман фожиали ўтмишимиздан сабоқ чиқариб олиш зарурлигига эътиборларингизни яна бир бор қаратиш учунгина бу фактларга бир мунча муфассалроқ тўхталган бўлсам эҳтимол. Ана шу асосда, депутат Собчак жуда тўғри даъват этганидек, ҳис-ҳаяжонларга берилмай вазминлик билан, даврнинг тарихий масъулиятини инобатга олган ҳолда истиқболимиз масаласини ҳал этиш лозим.

Эртанги кунни биз қандай тасаввур этамиз? Бошқа республикаларнинг вакиллари бу ерда айтиб ўтган кўпгина таклифларга қўшиламиз. Уларни такрорлаб ўтирмай, назаримизда, баҳс-мунозара юритилаётган бир қанча муҳим масалаларни таъкидлаб кўрсатишни истардим.

Биринчидан. Биз мустақил давлатлар Иттифоқини сақлаб қолиш зарурлиги тўғрисидаги ўз нуқтаи назаримиз ўзгармас эканлигини яна бир карра таъкидлаймиз. 94 фоизи Ўзбекистоннинг янгиланган Иттифоққа киришини ёқлаб овоз берган кўпмиллатли республика аҳолисининг хоҳиш-иродаси ана шундай.

Иккинчидан. Бизнинг иттифоқимиз эндиликда чинакам тенг ҳуқуқлилар иттифоқи бўлиши, у ҳеч бир ҳолда республикаларнинг суверен ҳуқуқларини камситмаслиги керак. Республика Президенти ИИВ ва ДҲК органларини Ўзбекистон ССР-нинг ихтиёрига ўтказиш ҳақида, шунингдек бу органларни, Туркистон ҳарбий округи қисмларини, республикада жойлаштирилган ички қўшинларни ва адлия органларини партиядан холи қилиш ҳақида фармон чиқарди. Яқин кунларда, Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги тўғрисидаги қонун лойиҳаси кўриб чиқилади. Афтидан, СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари съездини тайёрлаш чоғида кун тартибида фақат бизнинг республикамиз эмас, балки бошқа республикаларнинг ҳам ана шундай қонун ҳужжатларини эътироф этишни назарда тутиш керак бўлади. Шундай қилинса, сиз билан бизни, одамларни тўлқинлантириб турган кўпгина масалалар олиб ташланган бўлур эди. Шу билан бир қаторда биз батамом ажралиб, барча иттифоқ органларини тугатиш, ҳар бир республикада ўз армиясини тузиш ва шунга ўхшаш таклифларни мутлақо қабул қилмаймиз. Бундай таклифлар аслини олганда бизлар ҳаммамиз пировардида ўз миллий хонадонларимизга тарқалиб кетишимизга қаратилгандир. Бундай қилиб бўлмаса ҳам керак? Масалан. Ўзбекистон том маънода Қозоғистон, Тожикистон, Қирғизистон, Туркманистон билан ҳудуди, манфаатлари, минглаб йиллик хилма-хил алоқалари орқали чамбарчас боғланиб кетган. Бинобарин, улар ўртасида чегара ўрнатиш — тирик жонни ўлдириш билан тенг. Бутун Иттифоқнинг ягона мудофаа системасини, умумий чегараларимизни, умумий иқтисодий майдонимизни сақлаб қолиш — бу янги ижтимоий ларзалардан муҳофаза қилиш имконигина бўлиб қолмай, балки сифат жиҳатидан янги даражага кўтарилган бўлажак ҳамкорликка асос солиш имкони ҳамдир.

Учинчидан. Ўртоқлар, Иттифоқ шартномасини мумкин қадар тезроқ имзолаш керак. Албатта, 20 августда имзолаш режалаштирилган шартнома лойиҳасини ҳозир анча ўзгартириш талаб қилинади. Аввало республикалар Марказга берадиган ваколатларни анча чеклаш ва республикаларнинг сиёсий ва иқтисодий суверенитети, уларнинг давлат мустақиллиги амалда ҳимоя қилинишини таъминлайдиган кафолатлар комплексини яратиш керак. Аслини олганда, фитначиларнинг нияти республикаларнинг, улар президентларининг мустақил сиёсатига қарши қаратилган эди. Фитнанинг асосий зарбаси Россия раҳбариятига қарши қаратилганлиги тасодифий эмас.

Тўртинчидан. Албатта, аниқ айбдорлар жавобгарликка тортилиши керак ва бу ҳол эҳтимол тарих ғилдирагини орқага буриб юборишга умид боғлаётган барча кишиларга сабоқ бўлмоғи лозим. Лекин покланиш жараёни бошқача фикрлайдиган барча кишиларни асоссиз, қутуриб таъқиб қилишга айланиб кетишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Бундай қилиш нималарга олиб келишини биз ўз тарихимиздан биламиз. Россияда бир гап бор: ўрта асрларда бўлган «ёвузларни овлашдан», шахсий ўч олишдан, тор гуруҳнинг даъволарини ноҳақ усуллар билан қондиришга уринишлардан худо асрасин. Бундан ташқари, биз шу йўлга тойиб кетсак, демократиялаш жараёнининг ўзини жиддий суратда обрўсизлантириб қўямиз, ҳуқуқий давлатнинг эндигина ниш урган куртакларини ўз қўлимиз билан эзиб ташлаган бўламиз.

Минг афсуски, биз яқин орада мамлакат раҳбарлари орасида ўз жонига қасд қилганлар сони жиҳатидан дунёда биринчиликни олсак керак. Бу ҳақда сўзга чиққан ўртоқлар айтишди. Бу ҳол уларнинг яқин кишилари учунгина эмас, балки барча соғлом кишилар учун ҳам фожиадир. Коммунистик партия ҳақида гапирадиган бўлсак, унинг принципсиз, қўрқоқ марказий раҳбарларининг юз минглаб ҳалол, мамлакат ва халқлар тақдири учун чинакам қайғурадиган коммунистларга ҳеч бир алоқаси йўқ.

Ўртоқлар, сўзимнинг охирида шуни айтмоқчиманки, кеча бу ерда Олий Кенгаш, унинг ҳақиқий ҳаётдан узилиб қолган ва ўзларини республикаларнинг парламентларига қарама-қарши қўйиб, «қонунлар уруши»ни келтириб чиқарган ва шу тариқа сиёсий фитначиларга қулай шароит яратиб берган раҳбарлари асосли суратда танқид қилинди. Бироқ Олий Кенгашни тарқатиб юбориш ҳақида гапиришга ҳали эрта бўлса керак. У Иттифоқ шартномаси имзолангунга қадар ва унинг асосида янги парламент, бошқа иттифоқ органлари тузилгунга қадар ўз вазифаларини бажариб туриши керак.

Хуллас, ҳурматли депутатлар, агар биз амалий ижобий, такрор айтаман, ижобий ишлар билан шуғулланмасак, бузилиб кетган хўжалик алоқаларимизни йўлга қўймасак, мамлакат давлат ҳокимиятининг олий органи парчаланиб кетишига йўл қўйсак, очарчилик ва қаҳратон қиш ҳақиқатга айланиб қолади.

РИЗҚ-РЎЗ САРЧАШМАСИ

— ИШБИЛАРМОНЛАР —

ЎНГЛАНИШ НИМАДАН БОШЛАНДИ?

Азалдан шундай гап бор: Аввало кўнгилда бўлсин. Дилга тугилган ишга астойдил киришилса, у қанчалик мураккаб ва машаққатли бўлмасин, шубҳасиз бажарилади. Инсон тафаккури, ақл-заковати, саъй-ҳаракати, қадоқ қўллари жуда кўп нарсаларга қодир. Бу гапларни чиройли тасвир яратиш ниятида айтаётганим йўқ. Хўжаобод районидаги Киров номли агросаноат комбинатида чорвачилик соҳасидаги юксалишни кўргач, шундай фикр бошимда чарх ура бошлади.

Тўғри, бу агросаноат комбинатининг бир пайтлардаги довруғини бутун жумҳурият билади. Лекин кейинги йилларда унинг шуҳрати сўнди. Чорвачилик орқага кетди. Бунинг сабаблари алоҳида бир мавзу. Комбинат бош директори, жумҳурият халқ депутати Эргаш Раҳимов билан суҳбатимиз ярим йил аввалги ҳолатдан бошланди.

— Комбинатнинг бошқа тармоқлари тўғрисида гапириб ўтирмайлик, — дея сўзини бошлади бош директор. — Бундан етти ой аввал иш бошладим. Чорвачиликда муаммолар қалашиб ётибди. Маҳсулдорлик кам. Озуқа етишмайди. Подани соғлом, наслдор ғунажинлар билан тўлдириш имконияти бой берилган. Гўшт, сут, тухум топшириш режалари барбод қилинган. Ички имкониятларимизни таҳлил қилиб чиқдик. Комбинат 23 миллион сўм қарз бўлиб қолган. Чорвачиликни оёққа турғазиш учун қўшимча маблағ зарур. Чуқур таҳлил ва баҳслардан кейин чорвачиликда ишбилармонлар хўжалигини тузиш тўхтамига келдик. Натижа етти ойдаёқ билинди. Чорвачилик маҳсулотлари топширишда район хўжаликларининг охирида эдик. Бугун эса юқори поғонага чиқиб олдик.

Дарҳақиқат, комбинат чорвадорларининг ярим йил ичида эришган ютуқлари қувонарли. Ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 85 тонна кўп сут соғиб олинди. Сут, гўшт етиштириш режалари 1990 йилда 80 фоиздан ошмаган бўлса (тухум тайёрлаш плани 50 фоизга бажарилган, холос), 1991 йилнинг биринчи ярим йиллиги режаси ортиғи билан адо этилди.

Юксалиш замини қаерда? Ўтган йил қишловда ем-хашак етишмади. Бу маҳсулдорликнинг кескин пасайиб кетишига сабаб бўлди. Боқиш қийин бўлгани сабабли ғунажинлар сотиб юборилди. Демак, етарли ва ортиқ даражада ем-хашак тайёрлаш дастлабки омил бўлди. Аввалги қишлов учун 570 тонна силос бостирилган эди. Бу йил 3.000 тонна бўлади. Дон учун экилган 70 гектар, сўтаси билан силос қилишга мўжалланган 80 гектар майдондаги маккажўхори илғор агротехник тадбирлар асосида парвариш қилинди. 24 гектар ерга экилган, қизилчадан 1.000 центнердан ширали озуқа олишга ҳаракат қилинмоқда. Шунда ҳар бош сигирга 5 килограмм ўрнига 7,5 килограммдан ширали озуқа жамғарилади. Умуман, ҳар бош шартли мол ҳисобига 23 озуқа бирлиги тайёрланаётир. Демак, сигирлар маҳсулдорлигини ёз ва қиш фаслида ҳам бир хилда сақлаш имконияти мавжуд бўлади.

Сигирлар маҳсулот бериш даражасига қараб саралланди. Қанчалик кўп озуқа еса шунча кўп маҳсулот берадиган сигирлар биринчи тоифага ажратилди. Кўп озуқа еса ҳам бир хилда сут берувчи сигирлар иккинчи тоифага, каммаҳсул сигирлар учинчи тоифага киритилди. Парвариш табақалаб олиб борила бошланди. Сигирсоғарларга учалла тоифадаги сигирлар баробар бўлиб берилди. Бу маҳсулот олишни кўпайтиришдаги дастлабки омил. Ишбилармон чорвадор хўжаликлари ташкил этилиши ва улар қисқа муддат ичида шартнома асосида маҳсулот топширишга киришганлиги яна бир таянч бўлди. Ҳозирги кунда улар кунига 400—500 килограммга етказиб сут топширмоқда.

Сигирлар наслини яхшилаш борасидаги ҳаракатлар тез орада самара бериши шубҳасиз. Шу кунгача 190 бош соғлом бузоқ олинди. Уларнинг биронтаси нобуд бўлгани йўқ. Ана шу бузоқлардан наслли 90 боши ажратилиб парвариш қилинмоқда. Бузоқлар етти ойда 300 килограммданга семиртирилди. Кундалик эт олиши 1,20 килограммданни ташкил этди. 1,5 яшарга ёки тирик вазни 400 килограммдан оширилиб сунъий қочирилади. Келаси йилдан навбатдаги бузоқлар шу усулда парвариш қилинади. Хуллас, соғин сигирлар подаси узлуксиз наслли ғунажинлар ҳисобига тўлдирилиб, ёшариб боради. Четдан ғунажин олиш тўхтатилди.

Гўшт етиштириш муаммоси ҳам ечимини топа бошлади. Ўтган йилги танг аҳвол ярим йил ичида бартараф этилди. Ҳозирги кунда 1992 йил ҳисобига 150 та новвос боқилмоқда. Уларнинг ўртача тирик вазни 350—400 килограммни ташкил этади. Келаси йилнинг биринчи чорагидаёқ йиллик режа бажарилади.

Тухум тайёрлашда ҳам шундай йўл тутилмоқда. Бу борада иккита ишбилармонлар хўжалиги фаолият кўрсатаётир. Биринчисида айни тухум етиштириш пайти. Йиллик режа унинг ҳисобига муддатидан аввал бажарилади. Иккинчи ишбилармон хўжаликда эса 5.000 бош жўжа парвариш қилинмоқда. Бу хўжалик декабрнинг бошларидан тўла қувват билан тухум ола бошлайди ва 1992 йил ҳисобига топширади. Кўриниб турибдики, тухум етиштиришда биринчи манбанинг фаолияти сусайиши билан унинг ўрнини кучга тўлган иккинчи манба эгаллайди. Жараён узлуксиз давом этаверади. Натижада тухум етиштиришда узилишлар бўлмайди.

Агросаноат комбинати раҳбарияти чорвачиликни юксалтириш йўлини топишда яна бир дадиллик кўрсатди. Ишбилармонлар (фермер) хўжаликларини ташкил этишга жиддий киришди. Тўғри, бизда бу усул ўзини оқламайди, дегувчилар ҳам бўлди. Лекин кировликлар ҳаракатини район, вилоят партия қўмиталари маъқуллади, амалий ёрдам кўрсатди, муаммолар ечимига жиддий тарзда аралашди.

Натижада агросаноат комбинатининг биргина ўзида 13 та фермер хўжалиги ташкил этилди. Бу оқилона йўл бўлди. Агар комбинат ички имкониятигагина суянганида танглиқдан юксалиш йўлига чиқиш учун уч-тўрт йил керак бўларди. Чунки, битта ғунажинни ўстириб, сермаҳсул сигирга айлантириш ёки бир новвосни бўрдоқига боқиб, гўшт етиштириш учун камида уч йил керак. Гўшт билан сут эса ҳар куни керак. Бунинг устига ишбилармонлар хўжалиги учун маблағ топса бўлади. Хуллас, шундай қилинди. Банкларда ҳисоблар очилди. Шартнома асосида уларга турли муддатларга ер ажратиб берилди. Зарур ўринларда ёрдам аялмади. Энг муҳими ишбилармонларга эртанги куни манзаралари бўяб-бежамай чизиб берилди. 13 та фермер хўжалиги олти ой ичида ташкил этилди, 200 бошдан зиёд чорва ҳайвонларига эга бўлди ва қисқа муддат ичида маҳсулот бера бошлади. Улар ой сайин оёққа туриб, имкониятларини кенгайтирмоқда.

Фермер Кимсанбой Матқаримовнинг йил бошида ташкил топган хўжалигида бўлганимда ишончим янада мустаҳкамланди. Кимсанбой ака эрта баҳорда банкда ўз ҳисобини очибди. Қўй, мол, парранда сотиб олибди. Агросаноат комбинати 50 йил муддатга 25 гектар ер ажратиб берган. Олти ой ичида ана шу ерда укалари Абдуваҳоб, Абдуллажон билан турар жой, қишки ва ёзги молхона, қўйхона, паррандахона қуриб битказибди. Техника сотиб олибди. Ерни ҳайдашдан тортиб, экиш, парвариш қилиш ва ҳосилни йиғиштириб олишгача бўлган ишларни техника ёрдамида ўзлари бажаришаяпти. Ҳозирги кунда шахсий чорвачилик комплекси қурилишини бошлаб юборишган. 40 бош қорамол, 20 бош қўй, 300 га яқин бир неча турдаги паррандани ўз шахсий мулки сифатида парвариш қилаяпти. Кунига 150 килограммга етказиб сут топшираётир. Йил охирига бориб гўшт ҳам топширишади.

Тўғри, бу ишлар енгил кечаётгани йўқ. Бугунги машаққатлар эртага роҳатга айланишини Кимсанбой ака яхши билади. Хўжалигининг эртанги қиёфасини яққол тасаввур қилади. 20 бош қўйи уч-тўрт йилда минг бошга етишига ишонади. 16 бош сигири 100 та бўлиши аниқ.

— Қийинчилик кўп, — дейди Кимсанбой ака тан олиб. — Лекин, тоққа чиқмасанг дўлона қайда... деган гап бор. Қарангки, болаларимиз мол қайтаришни, ўрдак ёки ғозни чақиришни, қўй химаришни ҳам унутиб юборишган экан. Мана энди бутун оилам меҳнат қилаяпти. Меҳнати нима беришини яхши билишади. Хўжалигимиз ривожланиб кетса, қараб турасиз ўғил ва қизларимнинг бири техника инженери, бири зоотехник, яна бири агроном, ветеринария врачи бўлишади. Диплом билан иш қидириб юришмайди. Чунки ўзимизга яхши мутахассислар керак.

Омилкор, ишбилармон одам ҳар қандай шароитда ҳам мақсадга эришади. Агросаноат комбинати чорвачилиги қисқа вақт ичида юксалиш сари йўл тутганлиги ўз ўрнини топган раҳбар ва мутахассислар шарофатидир.

А. ҚОРАБОЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

ҲАМ ДОН, ҲАМ ОЗУҚА

Сифатли парвариш — мўл ҳосил гарови. Бекобод районидаги Ленин номли жамоа хўжалигининг Даррақ Тешабоев бошлиқ бригада озуқакорлари шу нақлга қатъий амал қилиб кам бўлишмади. Улар 21 гектар ерга дон учун макка экишган эди. Ҳосил мўлжалдагидан зиёда бўлди ва сифатли ўриб олинди.

Миришкорлар 100 тонна дон топшириш мажбуриятини олишган эди. Шу мақсад йўлида ғайрат билан тер тўкишаяпти. Берган сўзларининг устидан чиқишларига шубҳа йўқ. Бунда бригада ҳар бир аъзосининг муносиб ҳиссаси бор.

СУРАТЛАРДА: 1. Бригада бошлиғи Д. Тешабоев (ўнгда) ва тракторчи К. Кенжаев меҳнатлари самарасидан мамнун. 2. Сўнгги гектарлар ўрими.

Б. САФАРОВ олган суратлар.

ЧОРАСИ ТОПИЛДИ

«Ферганасантехмонтаж» трестига қарашли «Промэнергомонтаж» бошқармаси қўшни Қирғизистоннинг Ўш вилояти билан шартнома тузди. Бу ерда қўшимча ишлар топилди. Натижада жамоани сақлаб қолиш, кадрларни қисқартирмаслик имконияти туғилди.

Ишларнинг қўшимча ҳажми «бошқарув ходимларини ижтимоий ҳимоя қилиш дастурига» мувофиқ изланди. Жамоада қабул қилинган мазкур дастурга мувофиқ одамларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг бошқа тадбирлари ҳам рўёбга чиқарилмоқда. Чунончи, смета харажатлари айрим бандларини қисқартириш ҳисобидан тушликка қўшимча равишда уч сўм ҳақ тўланмоқда, бошқарманинг санаторий-профилакторийси йўлланмаларига ҳам ҳақ тўланмоқда. Бир қанча қурилиш бўлинмаларида ички имкониятлар ҳисобидан иш ҳақи 25 фоиздан 40 фоизгача оширилди.

(ЎзТАГ мухбири).

ОЛАМДА НИМА ГАП?

БЕРЛИН. Бранденбург ўлкасининг Бош вазири Манфред Штольпе, дейилади АДН агентлигининг хабарида, совет қўшинларини Германиядан олиб чиқиб кетилиши тезлаштирилиши учун тазйиқ кўрсатишга уриниш бўлаётгани хусусида огоҳлантирди. Потсдам яқинидаги Гельтов деган жойда Бундесвернинг «Ост» ҳудудий командаси ҳузурига борганида ГСДП сиёсатчиси совет қўшинлари Германиядан олиб чиқиб кетилиши тезлаштирилишини талаб этаётган кишилар совет аскарлари ўртасида нотинчлик келтириб чиқармоқда, деб айтди.

Бир томонлама талаб қўйиш нотўғри, чунки М. Штольпе совет қўшинлари олиб чиқиб кетилишининг тезлаштирилиши жўнаб кетаётган ҳарбийлар учун улар Ватанида қандай шароит яратилганига боғлиқдир, деди. Германия ҳарбий хизматчиларга бошқа нарсалар қатори уй-жой ҳам берилганда, уларни олиб чиқиб кетишни талаб қилиш мумкин эди.

Маълумки, ҳозирги вақтгача ГФР ҳудудидан 90 мингга яқин совет ҳарбий хизматчиси олиб кетилди. СССР Қуролли кучларининг 270 мингга яқин солдат ва офицери ҳозир Германияда ўз хизматини давом эттирмоқда.

* * *

ВАШИНГТОН. «Америка меҳнаткашлари совет кишиларининг мустабид ва золим кучлар устидан қозонган ғалабасини табрикламоқдалар», — деб таъкидланади Америка Қўшма Штатларидаги энг катта АФТ-КПП касаба уюшмаси бирлашмаси раиси Лейн Керклэнднинг бу ерда тарқатилган баёнотида.

«Биз Борис Ельциннинг, ўзларининг ҳали жуда нозик демократиясини ҳимоя қилиш учун кўчаларга чиққан Россия ва бошқа республикалардаги миллионлаб кишиларнинг жасурлиги ва қатъиятини олқишлаймиз, — дейилади ҳужжатда. — Биз ғайриқонуний тарзда жорий этилган фавқулодда ҳолатга қарши иш ташлаш йўли билан курашга чақирган демократик ишчи ҳаракатларига алоҳида ҳурматимизни билдирамиз».

* * *

БРЮССЕЛЬ. Бугун Бельгия пойтахтида Европа ҳамжамиятлари Кенгашининг Ташқи ишлар вазирлари даражасидаги шошилинч сессияси очилади. У давлат тўнтаришига уриниш барбод бўлганидан сўнг Совет Иттифоқига иқтисодий ёрдамни кенгайтириш тўғрисидаги масалани муҳокама қилиш учун чақирилган. Италия ташқи ишлар вазири Жанни де Микелиснинг кеча айтган гапларига қараганда, бу ерда гап СССР ва республикалар билан ҳамкорликда сифат жиҳатидан катта сакраш қилиш устида бораяпти. Сессияда ҳамжамият мамлакатлари Латвия, Литва ва Эстониянинг мустақиллигини эътироф қилишлари ва улар билан дипломатик муносабат ўрнатишлари тўғрисида қарор қабул қилиниши кутилмоқда. Вазирлар, шунингдек марказий ва Европа мамлакатларидаги муносабатларнинг аҳволини ҳамда Югославиядаги вазиятни ҳам кўриб чиқадилар.

* * *

КОПЕНГАГЕН. Душанба куни кечқурун Литва, Латвия ва Эстониянинг Рейкьявикка келган Ташқи ишлар вазирлари ва Дания ташқи сиёсий маҳкамасининг бошлиғи Уффе Эллеман-Енсен Болтиқбўйи республикалари билан Дания қироллиги ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатиш тўғрисидаги расмий ҳужжатларни имзоладилар.

Ташқи сиёсий маҳкамаларнинг бошлиқлари ҳужжатларни имзолашнинг расмий маросими тугаганидан сўнг Данияга Болтиқбўйи республикаларининг ўз мустақиллиги учун олиб борган курашини қўллаб-қувватлагани учун миннатдорчилик билдирдилар. Эстония ташқи ишлар вазири Леннарт Мери ҳозир Болтиқбўйи республикалари билан дипломатия муносабатлари ўрнатиш тўғрисидаги ҳужжатларни иложи борича кўпроқ мамлакатлар имзолаши зарурлигини ҳам таъкидлади. Литва ташқи сиёсий маҳкамасининг бошлиғи республикаларнинг коммунистик партиялар фаолиятини тақиқлаш тўғрисидаги қарори Болтиқбўйида демократик ривожланишга хавф солмаслигини айтди. «Бу сиёсий иш эмас, балки жиноий ишдир, чунки компартиялар республикаларда содир этилган жиноятлар учун жавобгардирлар», — деб таъкидлади у.

Бугун, деб хабар қилади Даниянинг Ритсаус бюро ахборот агентлиги, Литва, Латвия ва Эстония Ташқи ишлар вазирлари Норвегия билан расмий алоқалар ўрнатиш тўғрисидаги ҳужжатларни имзолаш учун Норвегияга жўнаб кетадилар.

* * *

ҚОҲИРА. Қувайтдан олинган хабарларга қараганда, у ерда Ироқ қўшинлари чекинаётиб, ёндириб юборган 632 та нефть қудуғининг 329 тасидаги ёнғинга барҳам берилган. Айни вақтда, деб ёзади бугун «Ал вафд» рўзномаси, Қувайт ҳукумати амирлик нефть конларида ўт балосига қарши курашиш учун жалб этилаётган халқаро компаниялар рўйхатини кенгайтирмоқда. У душанба куни Венгриянинг «Техноимпекс» фирмаси билан битим тузди. Фирма сентябрь ойининг ўрталаридан «Буркан» деб аталган энг катта нефть майдонидаги ёнғинни ўчиришга киришади. Компания акцияларининг 10 фоизи Қувайт ҳукуматига тегишлидир.

* * *

ТЕҲРОН. Кейинги ойда Эрон ҳуқуқ-тартибот кучлари 42 тўдага бирлашган қорадорифурушлардан 2 мингга яқин кишини қамоққа олди. Душанба куни ИРНА агентлигининг хабар қилишича, қорадорифурушликка қарши кураш юзасидан ўтказилган операциялар чоғида 3 тоннага яқин турли наркотик моддалар, шунингдек 150 тага яқин тўппонча, автомат ҳамда жиноятчиларга тегишли 109 та автомобиль мусодара қилинди. Бир ой мобайнида 4 мингга яқин банги мажбурий равишда даволанишга жўнатилди.

* * *

ТЕЛЬ-АВИВ. Исроил Болтиқбўйи республикалари мустақиллигини Америка Қўшма Штатлари эътироф қилганидан сўнг тан олади, деб хабар қилди бугун «Жерузалем пост» рўзномаси Исроил Бош вазири маҳкамасидаги манбаларга таяниб.

Ана шу манбаларга кўра кейинги вақтда Исроил ҳукумати ўз мустақиллиги эътироф қилинишига интилаётган бир қанча Совет республикалари билан муносабатлар ўрнатиш ҳақида таклиф олди. Бироқ ана шу республикалар устидан СССР суверенитети халқаро миқёсда эътироф қилинар экан, Исроил уларни тан олишга қаратилган ҳеч қандай тадбир кўрмайди, чунки бу Совет Иттифоқининг ички ишларига аралашиш сифатида баҳоланган бўлур эди.

Исроилнинг оппозициядаги меҳнат партияси раҳбари Ш. Перес Исроил ҳукуматини Болтиқбўйи республикалари мустақиллигини тезда тан олишга чақирди.

* * *

ҚОҲИРА. Яқин Шарқ муаммоларини бартараф этиш юзасидан бўлажак халқаро конференция ташкилотчилари унда шарқий Қуддус аҳолисининг қатнашиши ёки қатнашмаслиги тўғрисидаги масалани ҳал этишга уринаётган вақтда Исроил маъмурлари «мунозарали» шаҳар теварагидаги яҳудий манзилгоҳларини кенгайтиришмоқда.

«Аш шарқ ал авсат» рўзномасининг хабар қилишича, шу кунларда Қуддус билан Рамаллаҳ ўртасида шошилинч тарзда турар жойлар бунёд этилмоқда. Шаҳарни ярим ой шаклида қамраб олган бу даҳалар «мудофаа чегаралари» сифатида мўлжалланган.

1967 йилда босиб олинган шарқий Қуддус тақдирини белгилашда буни ҳисобга олмаслик мумкин эмас.

МЕНА агентлиги истило қилинган араб ҳудудларидаги яҳудий босқинчиларининг сони 1990 йил бошларидан бери 26 минг киши кўпайганини ва ҳозир қарийб 250 минг кишини ташкил этишини хабар қилди. «Вашингтон таймс» рўзномасининг маълумотларига қараганда, кўчиб келган кишилар шу йилнинг март ойидан ҳар куни ўрта ҳисобда 300 акрдан араб ерларини эгаллаб олганлар.

* * *

ДЕҲЛИ. Ҳиндистон шимолидаги Жамму ва Кашмир штатида узоқ вақтдан бери террорчилик амал қилиб келмоқда. Ҳиндистон парламентининг қуйи палатаси у ерда жорий этилган Президент бошқаруви муддатини яна бир йилга чўзиш ҳақидаги таклифни қўллаб-қувватлади. «Ҳиндистан таймс» рўзномасининг хабар қилишича, Ҳиндистон ички ишлар вазири Ш. Б. Чаван мамлакат қонун чиқарувчи олий органи депутатлари ҳузурида нутқ сўзлаб, 3 сентябрь куни кучга кирадиган марказдан туриб штатни бошқариш муддатини узайтириш тўғрисидаги қарор Жамму ва Кашмирдаги беқарор вазият сақланиб қолаётгани сабабли қабул қилинаётганини ва энди бунга муроса қилиб бўлмаслигини таъкидлади.

(ТАСС).

Мутахассис тавсияси

СУТНИ КЎПАЙТИРИШ ОМИЛЛАРИ

Ҳозирги кунда етиштирилаётган чорва маҳсулотлари истеъмолчилар талабини қондира олмаяпти. Олимлар ва илғор хўжаликлар мутахассисларининг фикрича, республикамизда мавжуд бўлган сигирларнинг насли ва генетик имкониятларидан тўла фойдаланилса ҳар биридан камида 3,5—4,0 минг килограммдан сут олиш мумкин. Лекин кўпчилик жойларда имкониятлардан унумли фойдалана олмаяптилар. Шу йилнинг ўтган ойларида республика хўжаликларида тайёрланган сут миқдори 6,1 минг тоннага камайди. Шу жумладан Самарқанд вилояти бўйича — 2,9 минг тоннага, Қорақалпоғистон Мухтор Жумҳуриятида 2,1 минг тоннага, Андижон, Жиззах, Сирдарё, Тошкент ва Фарғона вилоятларида эса 400 дан 1.500 тоннагача озайди. Бунинг асосий сабаби мўл, сифатли озуқа жамғарилмаганлигидадир. Масалан 1990 йили 155 райондан 90 таси озуқабоп экинлар экиш режасини бажармади. Натижада белгиланганига нисбатан 773 минг тонна пичан, 780 тонна силос, 38 минг тонна витаминли ўт уни ва 600 минг тонна хашаки лавлаги кам жамғарилган эди.

Молларни озуқа билан таъминлаш жумҳурият бўйича 70 фоизни, омухта-ем эса 45 фоизни ташкил қилган. Ўтган қиш даврида молларни рацион асосида боқмаслик улар танасидаги керакли витаминларнинг камайиб кетишига олиб келди. Масалан, республика ветеринария лабораториялари маълумотларига қараганда касалланган сигирлар сони Жиззах вилояти хўжаликларида 74 фоизни, Наманган, Хоразм, Тошкент ва Сирдарё, вилоятларида 66—65 фоизни ташкил қилди. Бундан ташқари сигирлар учун муҳим бўлган оқсил моддасининг етишмаслиги оқибатида танада минерал модда алмашинувининг бузилиши қайд қилинган.

Бу йил режадаги озуқабоп экинларни экиш плани тағин бажарилмади. Кўпчилик хўжаликларда сувнинг етишмаслиги сабабли беда майдонлари ўз вақтида суғорилмаяпти. Унинг ривожланиши, ўсиши яхши бўлмай, дағаллашиб, олинган ҳосил сифати пасайиб кетмоқда. Бу эса сигирни рацион асосида озиқлантириш тартибини бузяпти. Шу туфайли кўпчилик хўжаликларда сут етиштириш кундан-кун камаяётир. Масалан, шу йилнинг ўтган ойларида, 1990 йилга нисбатан ҳар бош сигирдан олинаётган маҳсулот Қорақалпоғистон Мухтор жумҳуриятида 127 килограммга, Андижонда —87, Бухоро ва Жиззахда — 67, Тошкентда — 56, Қашқадарё вилоятида эса 75 килограммга пасайди.

Жониворлар маҳсулдорлигини оширишда тўғри озиқлантиришни ташкил қилиш, зооветеринария қоидаларига риоя қилиш муҳим роль ўйнайди.

Маълумки, сигир бўғоз даврида яхши боқилган бўлса, туққанида ўз вазнини 60 —62 килограмм кўпайтириб, кўплаб сут бериш қобилиятига эга бўлади. Туғишидан олдин оғриқ бўлса, болалаганидан кейин берадиган сути кунига 6 килограммдан ошмайди. Бундан ташқари сигирлар соғин даврининг дастлабки ҳафтасида етарли миқдордаги озуқани истеъмол қилиш қобилиятига эга бўлмайди. Шу туфайли бўғозликнинг иккинчи даврида парваришни яхши ташкил этиш керак. Бу қориндаги наслнинг тўғри ривожланиши, организмдаги минерал ва бошқа керакли моддалар ўрни тўлиб бориши учун муҳим. Шундагина жониворлардан кўплаб сут соғиб олиш мумкин бўлади.

Бўғоз сигирларни охурлар ва суғориш ускуналари бўлган усти ёпиқ майдончаларда сақлаш ҳам яхши натижа беради. Тоза ҳаво, соя жой маҳсулдорликка яхши таъсир кўрсатади.

Сигирларни маҳсулдорлигини ҳисобга олган ҳолда озиқлантиришга кўпчилик хўжаликларда эътибор берилмайди. Маҳсулдор говмишлар умумий группаларда сақланади ва улар организми учун керакли бўлган тўйимли моддаларни ололмайдилар. Шунинг учун сигирни алоҳида группаларда сақлаб рацион асосида боқиш шарт.

Сутнинг кўпайишига самарали таъсир кўрсатадиган барча омилларни бир-бирига мувофиқлаштириб ва нисбийлаштириб олиб бориш лозим. Шунда ҳар бир сигир маҳсулдорлиги юқори бўлиши таъминланади.

Молларни тўғри озиқлантиришда уларнинг вазнини ва маҳсулдорлигини ҳисобга олган ҳолда озиқлантириш, рационининг қувватига алоҳида эътибор бериш муҳим аҳамиятга эгадир. Тирик вазни 500—600 килограммли сигир бир кунда ўртача 15—18 килограмм қуруқ моддани истеъмол қилиш имкониятига эга. Сутдан чиққан бўғоз сигирларнинг ҳар бири 100 килограмм вазнига 1,8—2,2 килограмм қуруқ емиш берилиши тавсия этилади. Демак, мутахассислар молларга озуқа рационни тузганда қувватини ва қуруқ модда миқдорини ҳисобга олишлари даркор. Кузатувлар шуни кўрсатмоқдаки, сигирларга белгиланган озуқа 8—10 килограмм сут олиш учун мўлжалланган бўлиб, ўрта ҳисобда 12—14 озуқа бирлигига тенгдир. Шунга қарамасдан бир сигирдан соғиб олинаётган сут миқдори жуда паст— 4—6 килограммни ташкил қилмоқда. Бундан шундай хулоса қилиш мумкин: сигирлар рационида оқсил, каротин ва бошқа минерал моддаларнинг етарли бўлишига эришмоқ зарур. Бўғоз сигирлар учун қуйидаги рацион тавсия этилади: беда, судан ўти ва соргонинг кўкидан 40—45 килограмм, концентратлардан — 1,5—2,0 килограмм, туз ва бошқа минерал қўшимчалардан молларнинг иштаҳасига қараб берилади.

Маълумки бизнинг шароитимизда ёз даврида рационнинг асосий қисмини беда ташкил этади. Унинг бир озуқа бирлигига 240—260 грамм оқсил модда тўғри келади. Молларни майдаланган жўхори кўк пояси билан озиқлантириш фақатгина 20—25 кун амалга оширилади. Қиш даврида моллар рациони асосий қисмини силос, сенаж ва хашаки лавлаги ташкил этади. Демак, қорамолларни боқишдаги мавжуд тартиб ўзининг камчиликларига эга. Бошқача қилиб айтганда биз тўйимли моддалардан унумли фойдалана олмаяпмиз. Ёз даврида моллар учун белгиланган озуқа рациони таркибида оқсил моддалар кўп бўлиб, қанд моддалари кам. Қишлов даврида оқсил моддаси етишмайди. Шу муносабат билан йил давомида молларни бир хилдаги озуқалар аралашмаси билан озиқлантиришга ўтиш керакдир. Донли экин майдонларини купайтириш мақсадга мувофиқ. Шунда арзон омухта ем етиштиришга имкон яратилади. Келгусида иложи борича маккажўхорининг силос учун дурагайларини экишни кенг жорий қилиш керак.

Ёзда сигирлар рациони таркибидаги асосий озуқаларда— фосфор моддаси кам бўлиб, у 20—30 фоизни ташкил этади. Шу сабабли ёз даврларида фосфор моддасида кўп тузлардан қўшиб бериш моллар маҳсулдорлигини кўпайтиришда муҳим роль ўйнайди. Бу минерал тузлардан фойдаланилганда сигир маҳсулдорлиги 5—10 фоиз кўпайиши мумкин. Молларга суткасига 65—70 граммдан ош тузини ҳам бериш керак. Бу сутнинг ёғлилик даражасини оширади.

Жумҳуриятимиз хўжаликларида қорамолчиликнинг ривожланиши подани маҳсулдор моллар ҳисобига тўлдириб боришга боғлиқ.

Говмишларни озиқлантириш ва маҳсулдорлигини оширишда озуқанинг сифатли бўлиши муҳим омиллардан бири. III—класс озуқанинг тўйимлилиги 1-классдагисига нисбатан 1,5—2,0 баравар камдир. У мол танасида яхши ҳазм бўлмайди.

Ш. АКМАЛХОНОВ,
ВАСХНИЛ академиги,
У. НОСИРОВ,
профессор,
М. МИРҲИДОЯТОВ,
қишлоқ хўжалиги фанлари номзоди.

ҲАР ҚАДАМДА ХАЗИНА

Одатда тоғ хрустали деб ном олган қаттиқ ва оқ рангли кварц минерали тоғ жинслари орасида кўп учрайди. Қалинлиги 3—4 метргача, узунлиги 8—10 километргача чўзилган соф кварцни Марказий Қизилқумдаги Овминзатов тоғининг сланец ва гранит жинслари орасида шахсан мен кўп кузатганман. Аммо уларга муҳим фойдали қазилма конлари деб қаралса ҳам саноатда ҳали ишлатилмайди. Унинг юздан зиёд юқори сифатли конлари жумҳуриятимизнинг кўп вилоятларида топилган. Ҳозирги кунда катта самара билан фойдаланиши мумкин бўлган кварц қумлари конларига Жерой, Оқмурд, Қулотой, Кармана; кварц ва далашпати қумлисига Чўли-Тошкент воҳасидаги Майский, Озодбош, Дорбоза ва бошқа конлар киради. Тозалиги ва юқори сифати туфайли улардан пўлат, чўян қуйиш саноатида, силлиқланган термометр шиша ойналари пиширишда, машинасозликда, керамика ва электроника саноатларида кенг фойдаланиш мумкин.

Ўзбекистоннинг махсус корхоналари асосан четдан келтириладиган кварц ва кварц-дала шпати қумлари ҳисобига ишлайди. Улар ўрнига ўзимиздаги хом ашёдан фойдаланилса тежаладиган сарф, иқтисодчиларнинг ҳисобича, йилига 10—15 миллион сўмни ташкил қилади. Бу, албатта, ўйлаб кўришга арзийдиган илмий масала. Тузларнинг ҳамма турига — ош тузи, калий тузи ва сульфат тузларига жумҳуриятимиз ниҳоятда бой.

Улар кимёвий минерал хом ашёси ҳисобланади. Бухоро, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида туз қатламларининг битмас-туганмас заҳираси бор. Туз қазилма бойлигининг қалинлиги 300—450 метрдан 800—1000 метргача. Тарқалган умумий майдони 100 минг квадрат километрдан зиёд. Очиқ ер юзасига тоғга ўхшаб чиқиб қолган туз конлари кўп. Қашқадарёдаги Оқбош, Хомкон, Бойбичакон ва Сурхондарё вилоятидаги Хўжаикон уларнинг энг бойидир. Ҳозир Бойбичакон тузларидан очиқ қазиш усулида кенг кўламда фойдаланилмоқда.

Ош тузи — бебаҳо бойлик. Таърифига ҳожат йўқ. Ҳар бир оила дастурхонининг устида доимо туздон бўлади. Ўрта асрда яшаган венециялик машҳур сайёҳ ва олим Марко Поло Ўрта Осиё орқали Хитойга ўтиб кетаётган чоғида бу ердаги туз баландликларини кўриб ҳайратда қолган эди. Чунки ўша даврда Ғарбий мамлакатларда туз олтиндан қиммат бўлиб, бир-икки кило туз учун кишилар бир-бирини ўлдиришгача боришар экан. У шундай сатрларни ёзиб қолдирган: «Бу жойларда туз тоғ бўлиб ётибди. Унинг запаслари шу қадар кўпки, ундан бутун жаҳон халқи ҳаёт тугагунга қадар фойдаланса ҳам етади».

Ош тузи қатламлари орасида оз миқдорда қишлоқ хўжалиги учун зарур бўлган қизғиш калий тузлари мавжуд. Уларнинг саноат аҳамиятига молик заҳиралари Тепақўрғон, Хўжаикон конларида аниқланган бўлиб, машҳур геолог-олим Н. П. Петров бир вақтлар улар асосида калийли ўғитлар тайёрлайдиган комбинат қуришни тавсия қилган эди.

Ҳали ишлатилиб кўрилмаган минерал ўғитлар гуруҳига сульфат тузлари ҳам киради. Буларга натрий сульфатнинг уч хил кўриниши — мирабилит, астраханит ва эпсомит мансуб. Сульфат тузлари Орол денгизи тубидаги лой чўкмаларида учрайди. Аммо уларнинг диққатга сазовор ягона кони Жанубий Орол бўйи зонасида олтмишинчи йиллар охирида аниқланган. Қорақалпоғистон жумҳуриятининг Мўйноқ райони ҳудудида 288 квадрат километр майдонни ишғол қилган Оққалъа конида ош тузи ва сульфат тузлари устма-уст қатланиб ётади. Бу ерда сульфат тузларининг жумҳуриятимиздаги асосий запаслари аниқланган. Биргина мирабилит заҳираси бир неча миллион тоннани ташкил қилади.

Маълум бўлишича, пахта экиладиган ерлар айни вақтда хлорсиз табиий минерал ўғитларга жуда муҳтож. Шундай экан, бу янги ўғитнинг қишлоқ хўжалик экинзорларини ривожлантириш ва ҳосилдорлигини оширишдаги аҳамияти беқиёсдир.

Мавжуд ягона сульфат тузлари конини халқ хўжалигига тезроқ хизмат қилдириш, яъни уни ишга тушириб ўғитни заминдан ковлаб чиқариш ишларини жадаллаштириш ва ундан тежамкорлик билан фойдаланиш керак. Коннинг унча мураккаб бўлмаган геологик тузилиши, маҳсулдор қатламларнинг ер юзасига яқин жойлашиши туфайли уни ишлаб чиқариш бошқа конларга нисбатан арзонга тушади. Бинобарин, мазкур ўғит туридан ерни даволаш ва унинг ҳосилдорлигини тиклаш мақсадида самарали фойдаланиш мумкин.

Сўнгги йилларда Амударё этакларидаги кўлларда ва Оққалъа туз конида ҳам геология ва геофизика институтининг ходими И. В. Рубанов бишофит номли суюқ туз борлигини аниқлади. Ундан тиббиётда ҳар хил касалликларни даволашда кенг фойдаланиш мумкинлиги исботланди. Инсонлар саломатлигини сақлаш эса давлатимиз учун катта фойда.

Пахта, мева, дон, полиз экинларидаги турли касалликларни даволаб, ҳосилига ҳосил қўшадиган, мева, қовун, тарвуз, помидор таъмини мазали қиладиган минерал хом ашёлардан, фосфоритдан ташқари, глауконит қумларини, бентонит ва бентонитсимон гилмоялардан фойдаланиш мумкин. Ҳозирги сув камчиллиги тобора сезилаётган Ўзбекистон шароитида ҳосилдорликни кескин ошириш кўпроқ янги геологик-минералогик омиллардан фойдаланишни тақозо этади.

Қумлоқ тупроқли ерлардаги экинларни суғориш жараёнида ердаги гумус ва берилган бошқа минерал ўғитлар ювилиб кетади. Ўша тупроққа маълум миқдорда гилмоя кукунидан қўшилса, аввало тупроқ намини сақлашга, қолаверса тупроқ сифатини яхшилашга эришиш мумкин. Шу йўл билан геологлар агрономларга, деҳқонбобога ер ҳосилдорлигини оширишда амалий ёрдам кўрсатади.

М. ЭГАМБЕРДИЕВ,
ЎзФА геология ва геофизика институтининг лабораторияси бошлиғи.

Бахмал райони марказида Жиззах устки кийимлар фабрикасининг кичик корхонаси ишга туширилди. Бу кенг истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришни кўпайтиришда ва аҳолини иш билан таъминлашда катта аҳамият касб этди. Ҳозир шу ерда 120 киши меҳнат қилмоқда.

СУРАТЛАРДА: 1. Кичик корхона директори Абдукарим Эсонов сифат бўйича назоратчи Бувсанам Аҳмедова билан тайёр маҳсулотни кўздан кечиришмоқда. 2. Тикувчилик бўлинмасининг умумий кўриниши.

У. ҚЎШВОҚОВ олган суратлар.

ҲУНАРИ ОДДИЙ, ХИЗМАТИ ОЛИЙ

Собиржон Жўраев саккизинчи синфни тугатиб, билим юртида таълим олганидан сўнг пойабзал тикиш ва ямашни қунт билан ўрганиб олди. Ҳозир ёшларга мос ихчам оёқ кийимлари тикмоқда.

Ульянов районидаги «Пахтакор» давлат хўжалиги томонидан очилган дўконга буюртма билан келувчилар Собиржон Жўраев ишидан мамнун бўлмоқдалар. Негаки, уларнинг буюртмалари тез ва соз бажарилаяпти. Шу боис ҳам кўпчилик Собиржонни сидқидилдан ҳурмат қилаяпти.

Б. КАМОЛОВ.

* * *

Пойабзални таъмирлаш — Мерикжонга ота касб. Марҳум падари бузруквори Миша Дабакаров бу соҳада 40 йил ишлаб, эл орасида обрў топган камтарин инсон эди. Мерикжон ҳам ёшлигидан шу касбга меҳр қўйди. Мана 40 йилдирки, Ғиждувондаги 10-пойабзал таъмирлаш дўконида хизмат қилиб келмоқда. «Элга хизмат — олий ҳиммат», деганларидек ҳар бир мижозни ширинсуханлик билан кутиб олади. Хушмуомала, ишчан уста ойлик, йиллик режаларни ошириб адо этмоқда.

Аминжон Дабакаров ҳам отаси, акаси изидан бориб, пойабзал устаси бўлиб етишди. Онаси Шура опа 20 йилдан буён сартарошлик қилмоқда.

Г. АҲАДОВА.

* * *

Қўшработ районидаги «Феруза» кичик корхонаси ичимлик сув бериш учун қишлоқ аҳли буюртмаларига биноан қудуқлар қазимоқда. Бу ерда малакали мутахассислар ишламоқда. Улар қазиган дастлабки қудуқлар истеъмолчиларга топширилди.

«Феруза» ўз фаолиятини кенгайтириш ниятидадир. Жун, ип-газлама ва трикотаж буюмлари цехида қўлқоплар ва пайпоқлар тўқиб чиқарадиган автомат станоклар, Болтиқбўйидан келтирилган тўқув машиналари ўрнатилган. Яқин орада колбаса цехи қурилиши, қўй териси ва жунни қайта ишлаш, мармар кошинлар тайёрлаш режалари тузилган. Бошқача қилиб айтганда, талаб катта бўлган ишларни бажариш режалаштирилган.

Реклама ва эълонлар

Ўзбекистон ССР савдо вазирлигининг
ЖУМҲУРИЯТ ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ
1991—1992 ўқув йили учун

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

ЎҚИШ 1991 ЙИЛ 2 СЕНТЯБРДАН БОШЛАНАДИ.

САВДО БИЛИМ ЮРТИ ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ «СОТУВЧИ ВА КОНТРОЛЕР-КАССИРЛАРНИ ИККИ ЙЎНАЛИШДА ТАЙЁРЛАЙДИ:

БАҚҚОЛЛИК, КОНДИТЕРЛИК, ГАСТРОНОМИЯ, БАЛИҚ ВА СУТ МАҲСУЛОТЛАРИ БЎЙИЧА;
ГАЗЛАМА, ТИКУВ БУЮМЛАРИ, ПОЙАБЗАЛ, ТРИКОТАЖ, ГАЛАНТЕРЕЯ, ПАРФЮМЕРИЯ, МАДАНИЙ-МАИШИЙ ВА ХЎЖАЛИК МОЛЛАРИ;
БИЛИМ ЮРТИГА ЎЗБЕКИСТОН ШАҲАР ВА ҚИШЛОҚЛАРИДА ЯШАЙДИГАН 30 ЁШГАЧА БЎЛГАН, ЎРТА МАЪЛУМОТЛИЛАР КИРИШ ИМТИҲОНЛАРИСИЗ ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

Ўқувчиларга 80 сўм стипендия берилади.
Ишлаб чиқариш практикаси Тошкент шаҳрининг илғор дўконлари: Бош универсал дўкони — «ГУМ», Универсамларда ўтказилади.

Билим юртини аъло баҳолар билан битирганлар Совет Савдо техникумининг охирги курсига ўқишга кириш ҳуқуқига эга бўладилар.

Билим юрти қошида ётоқхоналар мавжуд.

ЎҚИШ МУДДАТИ 8,5 ОЙ.
Шунингдек қуйидаги ихтисослар бўйича ўқувчилар қабул қилади:
МУЗҚАЙМОҚ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ; ўқиш муддати 6 ой, 3 ой.

САВДО АВТОМАТЛАРИНИ ТУЗАТИШ БЎЙИЧА МЕХАНИК, ўқиш муддати 8 ой.

БЕЗАКЧИ ДЕКОРАТОРЛАР; ўқиш муддати 2 йил.
Машғулотлар 2 сентябрь ва гуруҳлар тўплангандан СЎНГ БОШЛАНАДИ.

Билим юртига кирувчилар қуйидаги ҳужжатларни топширадилар: билим юрти директори номига ариза, маълумоти ҳақида ҳужжат (асли), турар жойидан маълумотнома, таржимаи ҳоли, 086/У шаклидаги тиббий маълумотнома, 3×4 см. катталикдаги 5 дона фотосурат, вилоят ёки ноҳия савдо бош бошқармасидан йўлланма.

Қуйидаги манзилга мурожаат қилинсин: 700173, Тошкент шаҳри, Акмал Икромов ноҳияси, Собир Юсупов кўчаси, 3-уй (13, 70, 116э, 45-маршрут таксиларнинг «Тез ёрдам клиникаси» бекати). Телефонлар: 75-35-86, 75-35-92.

Ўзбекистон ССР Халқ таълими вазирлиги
Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси
«ГЛАВТАШКЕНТСТРОЙ»нинг тажрибавий ҳажмли-блокли уйсозлик комбинати қошидаги
5-ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ
1991-1992 ўқув йилига

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Билим юрти Тошкент шаҳридаги қурилишларда ишлаш учун қуйидаги ихтисослар бўйича малакали ишчи кадрларни тайёрлайди: бўёқчи-сувоқчи, қурилиш дурадгори, электр пайвандчи, сувоқчи-пардозловчи-плиткачи, ғишт терувчи.

Билим юртига 6 ва 10 ойлик гуруҳларда ўқиш учун Совет Армияси сафида ҳарбий хизматни ўтаб қайтган ўрта маълумотлилар қабул қилинади.
3 йиллик гуруҳларга эса 9-синфни битирганлар қабул қилинади.

ЎҚИШ ДАВРИ — УЗЛУКСИЗ МЕҲНАТ ФАОЛИЯТИГА ҚЎШИБ ҲИСОБЛАНАДИ.
Билим юртида 3 йил ўқиб битирганларга ўрта маълумот тўғрисида аттестат, диплом ва эгаллаган касби бўйича малака разряди берилади. 6 ой ва 10 ой ўқиганларга эгаллаган ихтисоси бўйича диплом ва малака разряди берилади.

Ўқувчилар ишлаб чиқариш практикасини «ГЛАВТАШКЕНТСТРОЙ»нинг қурилиш объектларида ўтказадилар. Ишлаб чиқариш практикаси даврида ўқувчиларга ишлаб топган меҳнат ҳақларининг 50 фоизи тўланади. ҲАМДА ҲАР ойда 6 ой ўқийдиган гуруҳларнинг ўқувчиларига 160 сўмдан, 10 ой ўқийдиган гуруҳларнинг ўқувчиларига эса 80 сўмдан, 3 йил ўқийдиган гуруҳларнинг ўқувчиларига 40 сўмдан нафақа берилади.
3 йиллик гуруҳларда ўқийдиган ўқувчилар бепул кийим-бош ва ҳар куни овқат билан таъминланадилар.
Билим юртини имтиёзли диплом билан битирганлар ўрта ва олий ўқув юртларига йўлланма билан ўқишга юбориладилар.
БИЛИМ ЮРТИДА БАДИИЙ ҲАВАСКОРЛИК, НАҚШ ТЎГАРАКЛАРИ ВА СПОРТ СЕКЦИЯЛАРИ МАВЖУД.
Бошқа шаҳардан келганларга ётоқхона берилади.
ЎҚИШГА КИРУВЧИЛАР ҚУЙИДАГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ тақдим этишлари лозим: директор номига ариза, маълумоти тўғрисида гувоҳнома (асли), характеристика, яшаш жойидан ва соғлиғи ҳақида маълумотномалар, 6 дона сурат (3х4 см).

Билим юрти манзилгоҳи: Тошкент шаҳри, Ленин райони, Астрахан кўчаси, 12-уй, 5-ўрта ҳунар-техника билим юрти, 66, 161, 55-автобусларнинг «57-мактаб», 22-автобуснинг «Дегтярев кўчаси», 5, 26-трамвайларнинг «Восток» кинотеатри, 1-трамвайнинг «Дегтярев кўчаси» бекатлари.

МАШҒУЛОТЛАР — ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДА ОЛИБ БОРИЛАДИ.

Телефонлар: 91-26-47, 91-29-50.

«ГЛАВТАШКЕНТСТРОЙ»НИНГ ТАЖРИБАВИЙ ҲАЖМЛИ-БЛОКЛИ УЙСОЗЛИК КОМБИНАТИ.

«СОЮЗРЕКЛАМА» БУТУНИТТИФОҚ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕКЛАМА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ КОРХОНАСИ.

ЁШ ОЛИМГА ЙЎЛЛАНМА

Тошкентда ёшларнинг одатдан ташқари «Климент» деб аталган инновация-маслаҳат бирлашмаси очилди. У Ўзбекистон ёш олимлари ва мутахассислари бирлашмаси ҳузурида ишлайди ҳамда бошловчи бизнесменларга бозор муносабатлари алифбосини дадилроқ ўзлаштиришда ёрдам беради.

— Лекин бу юзаки қарагандагина кўзга ташланадиган нарсадир, — дейди Ўзбекистон ёш олимлари ва мутахассислари уюшмасининг Президенти Зоҳид Исроилов. — Бизнинг «стратегик» вазифаларимиз анча катта. — Жумҳуриятимиз учун асосий муаммолар — ресурсларни тежаш ва компьютерлаш, кон қазиш, озиқ-овқат ва енгил саноат соҳасида илғор технологияларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш муаммоларини ҳал этаётган ёш олимларнинг доимий ёрдамчиси ва шериги бўлишимиз керак.

«Климент»нинг дастлабки тажрибаси ўзига хос ва муваффақиятли уриниш бўлди: у барча хоҳловчиларни ҳал этиб бўлмас муаммоларни «ақл-заковат ила эгаллаш» усуллари билан таништиришга ҳаракат қилди. Бу усул жаҳон амалиётида анча кенг тарқалган. «Климент» ижодий гуруҳлар учун «ижодий тафаккурни жадаллаштириш дарси» деб аталган қўлланмани ишлаб чиқди. «Климент»да атиги уч кун давомида олиб бориладиган фаол назарий ва амалий машғулотлар чоғида тингловчилар энг янги ечимларни излаш борасидаги замонавий усуллардан фойдаланиш кўникмаларини ҳосил қиладилар. Бу эса алоҳида қобилиятга — ўзига хос фикрлаш қобилиятига эга бўлган ходимларни тезроқ тайёрлаш имконини беради.

Н. ПОЛЯНСКАЯ,
ЎзТАГ мухбири.

ПАРРАНДАЛАР «ТУЛКИ»СИ

Бир гал овчилик ишқибозлари даврасида қуш ва ҳайвонларнинг ўзига хос қилиқлари ҳақида гап чиқди-ю қўшни қишлоқлик Аҳмад ака:

— Ҳар қандай жонивор осонликча жон бермайди. Мисол учун какликни олинг, қўпол кўрингани билан унча-мунча одамни ўйнатиб қўяди, — деди. Шунда уни кимдир чақирди-ю суҳбат бўлинди. Бу гапга ишонмагандим. Лекин рост экан. Ўз бошимдан ўтказдим буни.

Нанай қишлоғида яшовчи икки қадрдонимга қўшилиб тонг саҳарда Кўчқоркалла қоясига етдик. Сал юрилгач, қояга тирмашасиз. Тоғ худди шу ердан, яккам-дуккам арча дарахтлари билан бошланади. Беш қайин арчазор чегарасида ўсади. Айтишларича, оқ қайин тупидан тарвақайлаган ва ҳар бири ростмона мирзатерак йўғонлигидаги беш дарахт тоғ минтақаси билан водий об-ҳавосини ажратиб турувчи чегара белгисини ўтармиш. Бунда жон бордек. Негаки, ундан пастда шу хил дарахтни учратмайсиз.

Кўчқоркалла — табиатнинг ажойиб ҳазили. Болохонали қўшалоқ уй катталигидаги тош кўриниши жуфтини кутаётган эркак қўйнинг ўзгинаси. Калтагина тош «бўйин»га ўрнашган бесунақай харсангда кўчқорга оид талай белгиларни кўрасиз. Дўнг пешона, пастга қараб сабзи учидек ингичкалашган тумшуқ, қулоқ ўрнида икки тарафга қараб туртиб чиққан бўртиқ, ҳатто калланинг юқори қисмидаги мугузсимон тош қирралари. Бўспу тизмаларининг бу четида яшил ўт-ўлан кўплигидан турли-туман жониворлар, паррандаларга бой.

Шерикларим ов бароридан келиши хусусида баҳслашишаркан, мен дунёнинг минг-дан бир мўъжизаси — она заминнинг ўзим турган четида қуёш чиқишини кузатаман. Аввал осмон чети сут тўкилаётгандек оқарди. Қор устидаги шаффоф ранг нилий қирмизи бўёқ билан алмашди. Офтобнинг тароқсимон ёғдусида кўк юзини титкилай-титкилай олам яратувчисига йўл очаётгандек эди.

Бу пайтда борлиқ манзарасини, тоғ кўринишини, гўзаллигини сўз билан ифода этиш мушкул эди. Ён бағирлардаги шудринглар инжуси осилган ўт-ўланлар ўз кўринишини ўзгартирибди. Мен қорамтир тусда деб ўйлаган майсаларнинг кўпи яшил ёки жигаррангга мойилроқ экан. Аслида сийрак, аммо олисдан бир туп райҳондек кўринадиган арчазор, алоҳида ажралиб турадиган узун бўйли беш қайин — ҳаммаси қуёшни шодон қаршилаётгандек. Офтоб баландлагани сари водий узра ёйилган кўкимтир парда нурсизланиб борарди.

— Овга келганмисиз ё томошага? — гапни дангал айтадиган Абдумуталнинг кесатиғидан хаёлим бўлинди. — Жойимизда минг йил қозиқдай турганимиз билан

Табиатшунос ён дафтаридан

ов бизни чақирмайди. Йўқса, сиз овуниб туринг, биз Аҳадхон билан у ёқ-бу ёқни тинтиб чиқамиз. Зора уйқуни насия қилганга яраша биронта адашгани кўриниб қолса.

Абдумутал билан узоқ йиллик қадрдонмиз. Тоғ кишиларига хос кенг феъл, меҳмондўст. Суҳбатига тўймайсиз. Гап келса, отасини аямайдиганлардан.

Абдумутал билан Аҳадхон қўлида оддийгина ип тўр. Улардан бирини менга тутқазишди.

— Какликка яқинлашдингизми, тепасига ташлайсиз, — Абдумутал қайта тайинлади.

Шерикларимдан бири чапга, иккинчиси ўнгга аста юриб кетишди. Келишувга мувофиқ мен ўртадан боришим керак. Тизза бўйи, ундан ҳам баландроқ ўтларни ораларканман, кўзим олма теради. Эҳтимол шу дақиқада учраб қолиши мумкин. Каклик баландга ёки узоққа уча олмайди. Абдумутал тайинлаганидек, кўришим билан устига тўрни ташлайман. Тамом-вассалом, қарабсизки, битта каклик аканг қарағайники.

Омадни кўринг, шундоқ яқингинамда, ўт-ўлан сийраклашиб, майда тош бўлаклари сочилиб ётган майдонда шитирлаш эшитилди. Бутун вужудим қулоққа айланди. Шошиб, ўша ёққа қарадим. Адашмабман. Ростмана она товуқдан кичикроқ, кулранг каклик учишга шайлангандек қанотларини ёзаётганди, тўрни ташладим. Биринчи ов меники!

Шерикларим қўлга туширганларида аллақачон овоз беришарди. Ҳозироқ тўрдагини кўрсатиб, бир мақтаниб қўяй. Абдумутал эрталабки қочирими учун тилини тишласин. Югурганники эмас, буюрганники, деб шуни айтишади.

Тўрни авайлаб пайпаладим, ажабо, қўлимга ҳеч нарса уринмасди. Роса қизиқ бўлди-ку? Ё кўзим алдандимикан? Паррандани учратган жойимга назар ташлайман. Каклик, деб ўйлаганим тошмикан, десам, янгигина узилиб тушган пат шамолда титрабгина учарди. Яхшиямки, шерикларимни чақириб, овоз бермаганим. Йўқса, улардан балога қолардим.

Атрофга алангладиму, ҳеч нарса рўй бермагандек аввалги ишимда давом этдим. Аммо энди анча сергак тортиб қолгандим. Тош билан какликни фарқлаш учун ҳушёрликни оширдим. Бу гал ўрнидан қўзғалиб, қанотларини ёзганча япалоқ тош панасига қўнган қушни аниқ-таниқ кўрдим. Какликдан эпчилроқ ҳаракат қилиб, япалоқ тош устига ўзимни ташладим. Тағин қуп-қуруқ ерни сийпаладим, холос. Бундай кўнгилсиз ҳол уч-тўрт бор такрорланди.

Роса жаҳлим чиқди. Неча йилдирки, овчилик билан шуғулланаман. Дашт ва хиёбонларни, барханларни кезаман. Тунлари бўри овлашда, тўнғиз тутишда қатнашганман. Ёввойи ўрдак, чуррак, бедана каби мен тутган жониворларнинг саноғи йўқ. Бироқ каклик гўштини еб-ман-у, уни тутиш машаққатини бошдан ўтказмабман. Айниқса, сўнгги бор тупроқ титкилаб қолганимда милтиқ олишга унамаган Абдумуталдан қаттиқ ранжидим.

— Қўйинг ака, — деган-ди дўстим бу тўғридаги таклифимга, — ўрмончиларнинг инжиқликларини билмайсиз. Нимадан туя ясашади. Ярим қадоқлик каклик учун юз ботмонлик жарима тўлашга тоқат йўқ. Қўл билан ушлаган битта-яримта қушга индашмайди. Насибамизга ярашасини милтиқсиз ҳам эплаймиз.

Кўрдик, мана, эплаб бўпмиз! Улар тарафдан садо чиқмасди. Мен сингари тошни каклик, деб босиб юришибди, чоғи. Қанийди ҳозир милтиғим бўлса. Аҳмад ака айтганидек, паррандалар тулкисига одамни алдаш қанақа бўлишини кўрсатиб қўярдим!

— Бор-е, каклик овинг, шунақа бўлса, кечдим бунақа роҳатдан!

Қалпоғимни кўзим устига бостириб, юмшоқ ажриқ устига ёнбошлаган эдим ҳамки, қаттиқ кулгидан чўчиб тушдим. Ёнгинамда шерикларим туришарди.

— Ов ёқмадими, домла? — Аҳадхон хохолаётган Абдумуталнни туртиб, дакки берди ва жиддий туриб деди: — Ҳамма айб ўзимизда, оғайни. Домла минг қилгандаям шаҳарлик, ҳаваскор овчи. Каклик тутиб ўрганмаган. Аввалига паррандани қандай қўлга туширишни ўргатишимиз лозим эди.

Энди эътибор бердим. Абдумутал иккита, Аҳадхон битта какликни елкаларидан осилтириб туришарди.

— Бу қурғур кўпларни доғда қўяди, — Аҳадхон ёнимга чўккаларкан, мени юпатгандек давом этди: — Қимирлаган ёки қўнган жойидан эмас, беш-ўн қадам наридан излай берасиз. Бошини энгаштириб, қанотларини ёнига қисганча ўрмалаб, кетиб қолади. Уни пайқадингизми, боши букилган томонни мўлжалга олинг. Тез боринг-да, ўт-ўлан қимирлаган жойга тўр ташланг.

Аҳадхоннинг маслаҳати жуда асқотди. Ўшандан кейин кўп марталаб каклик овига бордим. Лекин доғда қолмадим.

О. ЖУМАНАЗАРОВ,
СССР Ёзувчилар уюшмаси аъзоси.

Муҳаррир
Н. ЁҚУБОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»
(«Сельская правда»)
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском языке.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари —33-44-43, 32-56-21, 33-16-27, 32-54-41, Масъул котиб — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими— 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими —32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими —32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими —32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 33-54-33. 32-56-36, Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Безатиш бўлими—32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 700.000 Тошкент шаҳри. Ленинград кўчаси, 32. Нашр кўрсаткичи— 64.602, 68.753 нусхада чоп этилади. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди 20.55. Буюртма № 5816.